

Heden, verleden en toekomst van de meeuwen in de Kop van Noord-Holland

Kees Woutersen

met medewerking van: Johan Bos, Ruud Brouwer, Arnold Gronert, Chris Winter

Inleiding

Meeuwen zijn in de Kop van Noord-Holland gedurende het gehele jaar een gewone verschijning. Dat is echter niet altijd zo geweest. Als broedvogel verscheen de Zilvermeeuw in het midden van de vorige eeuw in Nederland. De eerste Stormmeeuwen en de Kleine Mantelmeeuwen vestigden zich hier aan het begin van deze eeuw. De traditionele broedplaatsen van deze meeuwensoorten in Noord-Holland liggen in de duinen. De Kokmeeuw, die vooral in het binnenland broedt, is al langer in ons land aanwezig.

Het aantal broedende meeuwen is in de loop der tijd fors toegenomen, ook in de Kop van Noord-Holland, waar vooral in de duinen bij Schoorl en in het Zwanenwater grote kolonies ontstonden. In het midden van de jaren tachtig was de meeuwenpopulatie hier op zijn maximum: 5.000 - 5.500 paar Zilvermeeuwen, 6.800 paar Stormmeeuwen, ongeveer 600 paar Kleine Mantelmeeuwen en ruim 10.000 paar Kokmeeuwen. Ook de zeldzame Zwartkopmeeuw broedt jaarlijks met een en soms enkele paren in de duinen van Schoorl.

Pas sinds kort heeft zich een omgekeerde tendens ingezet. Het aantal broedparen van deze meeuwen neemt sinds halverwege de jaren tachtig in sneltreinvaart *af*. Als voornaamste oorzaak hiervan wordt de komst van de Vos *Vulpus vulpus* in de duinen beschouwd. De Vos is voor de meeuwen een predator (vijand) waartegen zij niet opgewassen zijn. Hij ruimt niet alleen de eieren en de niet vliegvlugge jongen op, maar weet zelfs broedende volwassen meeuwen op het nest te doden.

De Vogelwerkgroep Alkmaar en Omstreken en Natuurorganisatie De Windbreker signaleerden dit verschijnsel met grote zorg. Snel werd duidelijk dat, als dit zo door zou gaan, binnen ongeveer 20 jaar de bloeiende kolonies bij Schoorl en het Zwanenwater zouden verdwijnen en er geen broedende meeuwen in hun werkgebieden zouden overblijven. We zouden terechtkomen in de situatie zoals die meer dan een eeuw geleden bestond: alleen kleine Kokmeeuwenkolonies in het binnenland.

In 1991 en vooral in 1992 bleek dat de natuur tot ongekende aanpassingen in staat was. Meeuwensoorten die voordien alleen in het open duingebied hadden gebroed gingen op zoek naar nieuwe broedgebieden in het binnenland. Hier vestigden ze zich bovendien in heel verschillende biotopen, zoals in weilanden en op daken van bedrijventerreinen. Soms met succes. Het was niet alleen verrassend dat ze hun nesten in een biotoop bouwden dat zeer afweek van de traditionele broedplaatsen, maar ook dat ze verder van zee toch voldoende voedsel konden vinden om hun jongen groot te brengen.

De verhuizing van de meeuwen die de aanslag van de Vos hadden overleefd, werd niet overal gewaardeerd. Hun aanwezigheid dicht bij de mens werd vaak als lastig ervaren en verschillende kolonies werden moedwillig door mensen verstoord.

De Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. en Natuurorganisatie De Windbreker hebben in 1992 enkele acties ondernomen om de meeuwen te beschermen. Het werd steeds duidelijker dat de meeuwen een nieuw leefgebied zochten en dat ze daar de komende jaren zouden terugkomen. Bovendien bleek dat ze niet overal even welkom waren. Na het broedseizoen van 1992 werd daarom een plan opgesteld om deze ontwikkeling te bestuderen en te begeleiden. In 1993 zijn in de Kop van Noord-Holland alle kolonies in kaart gebracht en is informatie verzameld over broedsucces en voedsel. Daarnaast is contact opgenomen met eigenaren en beheerders van de plekken waar de meeuwen tot broeden kwamen om hun deze nieuwe situatie uit te leggen en adviezen te geven over het beheer van de kolonies. Tot onze vreugde waren de reacties van deze eigenaren veelal positief.

Uit het onderzoek en de beschermingsactiviteiten kan geconcludeerd worden dat er voor een beperkt aantal meeuwen een mogelijkheid bestaat in nieuwe gebieden te broeden mits de hierboven beschreven ontwikkeling goed begeleid wordt. Acceptatie van de broedende meeuwen door de mens is hierbij van fundamenteel belang.

Deze uitgave hoopt een bijdrage te zijn aan deze begeleiding. Naast de geschiedenis van de meeuwen in de Kop van Noord-Holland wordt de verspreiding in 1993 uitgebreid besproken. Voorts zijn de klachten, verstoringen en beschermingsmaatregelen op een rij gezet. Tenslotte wordt beargumenteerd aangegeven hoe deze ontwikkeling in goede banen kan worden geleid zodat de meeuwen een eerlijke kans krijgen om te overleven zonder dat dit gepaard gaat met onacceptabele overlast voor de mens.

Het studiegebied

Een groot deel van het gebied waarop dit rapport betrekking heeft valt onder het werkgebied van de Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. en van Natuurorganisatie De Windbreker. Omdat zich ook buiten de werkgebieden meeuwen hebben gevestigd die afkomstig moeten zijn van de oorspronkelijke kolonies bij Schoorl, Petten en het Zwanenwater, is er voor gekozen om de Kop van Noord-Holland als geografische eenheid te zien. Dit is gebeurd in overleg met de districtscoördinator van SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland). Onder de Kop van Noord-Holland wordt hier het gebied bedoeld dat staat aangegeven op de verspreidingskaartjes. Dit gebied valt bijna samen met district 1 van SOVON.

Werkwijze

In de maanden mei en juni 1993 zijn alle uit 1992 bekende kolonies één of meer keren bezocht. Op de volgende plaatsen is het aantal broedparen vastgesteld naar aanleiding van de getelde nesten: de waddenkust van het Balgzand tot Wieringen, Grote Keeten, het ECN en opslagterrein Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier (verder genoemd Hoogheemraadschap) te Petten, De Putten bij Camperduin en de Zijpersluis. In de duinen van Schoorl en Petten zijn eind mei de nesten geteld door Rob Vogel, die namens SOVON in opdracht van Staatsbosbeheer deze gebieden op broedvogels heeft gecontroleerd.

Fred Vogelzang en Ruud Brouwer verzamelden in opdracht van de provincie Noord-Holland broedvogelgegevens van de Egmonder- en Bergermeer, respectievelijk de Harger- en Pette-merpolder. Zij bepaalden het aantal broedende meeuwen aan de hand van het aantal aanwezige paartjes dat broedgedrag vertoonde. Bij de overige kolonies is het aantal aanwezige paren/bezette nesten één of meer keren geteld. Bij een klein aantal kolonies zijn braakballen van de Stormmeeuw geraapt om te bepalen wat hun voedsel was. Broedsucces is bij enkele kolonies bepaald aan de hand van het aantal vliegvlugge jongen dat in de eerste helft van de maand juli werd geteld. Waar dit laatste niet mogelijk was, is soms een aanduiding gegeven van het broedsucces: geen, slecht, matig of goed (bijlage 1).

Tijdens het broedseizoen zijn door leden van Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. en Natuurorganisatie De Windbreker nieuwe vestigingen van meeuwen ontdekt. Ook deze werden in kaart gebracht. Via Ruud Brouwer, coördinator van district I van SOVON werden tellingen ontvangen uit de rest van de Kop van Noord-Holland. Dank zij de inspanning van vele vogelaars zijn zo alle belangrijke vestigingen van meeuwen in het hier beschreven gebied geteld. Een belangrijke uitzondering is het Zwanenwater.

Waarschijnlijk is een klein aantal vestigingen van een of enkele paren niet gevonden, maar dit heeft nauwelijks invloed op het in deze publicatie geschetste beeld.

Na afloop van het broedseizoen is alles op een rij gezet. Voorts zijn van alle kolonies andere belangrijke zaken genoteerd: eigenaar van het terrein, biotoop, verstoringen, beschermingsmaatregelen die zijn genomen en klachten die over de meeuwen in die kolonie zijn gehoord.

Bovengenoemde informatie staat per kolonie gespecificeerd in bijlage 1. Op basis hiervan is de tekst van deze uitgave geschreven. In de soortbeschrijvingen wordt eerst algemene informatie gegeven, waarna de aantalontwikkeling wordt geschetst in Nederland en in de Kop van Noord-Holland. Deze informatie is hoofdzakelijk afkomstig van Costers (1992), Cramp & Simmons (1983), Jaarverslagen Staatsbosbeheer Schoorl, Ruitenbeek et al (1990), SOVON (1987), Teixeira (1979), Woets (1972), Woutersen (1990, 1992) en Zomerdijk et al (1971).

De meeuwen van de Kop van Noord-Holland

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*

De Zwartkopmeeuw is een middelgrote meeuw die in de broedtijd eenvoudig te herkennen is aan de zwarte kop, de rode snavel en poten en het geheel witte verenkleed. De oorspronkelijke broedgebieden liggen aan de Zwarte Zee, maar sinds enkele tientallen jaren broeden op diverse plaatsen in West-Europa Zwartkopmeeuwen.

In Nederland was de Zwartkopmeeuw tot voor kort een zeldzame broedvogel. De broedgebieden zijn bezet van half maart tot eind juli. De duinen van Schoorl stonden bekend als een van de weinige plaatsen waar deze soort jaarlijks tot broeden kwam. Broeden vond hier voor het eerst plaats in 1972, waarna jaarlijks 1 tot 4 paar aanwezig was. De meeste jaren werden ook eieren gelegd (Woutersen 1990). Zwartkopmeeuwen broeden hier tussen Stormmeeuwen, waarvan zij ongetwijfeld bescherming ondervinden. Vliegvlugge jongen zijn echter nooit

gezien en men neemt aan dat de Zwartkopmeeuw in Schoorl nooit jongen heeft weten groot te brengen. Het is daarom opmerkelijk dat ze ieder jaar nog terugkomen.

Ook in 1993 was de Zwartkopmeeuw in Schoorl aanwezig. Een paar was te vinden op het Klein Ganzeveld en één 'losse' vogel pro-beerde bij de observatiehut te paren met een Stormmeeuw. Omdat Stormmeeuwen een heel ander baltsgedrag vertonen, kon deze vogel met zijn fanatieke toenaderingspogingen geen resultaat boeken. Juist deze Zwartkopmeeuw liet zich tot op een tiental meters benaderen door de vele recreanten en was daardoor vaak mooi te bekijken.

Aan zee worden maar heel weinig Zwartkopmeeuwen gezien. Ze zoeken hun voedsel in de weilanden direct achter de duinen bij Schoorl en ten noorden van Bergen. Vooral in de vroege ochtend en de late avond zijn ze daar te zien. Ieder jaar worden ook verder in het binnenland Zwartkopmeeuwen gevonden. De aanwezigheid van Zwartkopmeeuwen in Schoorl lijkt afhankelijk te zijn van de vestiging van Stormmeeuwen. Omdat verwacht wordt dat de Stormmeeuw binnenkort uit de duinen van Schoorl verdwenen zal zijn, zijn waarschijnlijk ook de dagen van de Zwartkopmeeuw, aldaar, geteld.

In Zeeland en West-Brabant vindt echter een nieuwe ontwikkeling plaats. De laatste jaren hebben zich daar tientallen paren gevestigd, bijvoorbeeld 113 paar in 1991 (Meininger et al 1991). Er is een kans dat in nieuwe Stormmeeuwenkolonies de komende jaren enkele paren Zwartkopmeeuwen verschijnen. In 1994 zijn al enkele exemplaren tussen Stormmeeuwen in Alkmaar gezien. Of de Zwartkopmeeuw in de Kop ooit vaste voet zal krijgen of geheel zal verdwijnen, zal de toekomst moeten uitwijzen.

Kokmeeuw *Larus ridibundus*

De Kokmeeuw is een vrij kleine meeuw met een Lichtgrijze mantel en bovenzvleugel. In zomerkleed heeft hij een opvallende chocoladebruine kop, helder rode poten en dito snavel. Het broedgebied van de Kokmeeuw strekt zich uit van Noordwest- en Midden-Europa tot oostelijk diep in Rusland. Ook in het Middellandse Zeegebied is deze vogel in toenemend aantal als broedvogel te vinden. In Nederland is het de meest algemene meeuwensoort met een populatie van 200.000 - 220.000 paar.

De populatie is vanaf het begin van deze eeuw sterk toegenomen. In de jaren dertig broedden in ons land zo'n 25.000 paar en in 1961 was het aantal toegenomen tot 70.000 - 100.000. De Kokmeeuw is niet alleen een broedvogel van de kuststreek. Hij komt ook in grote aantallen in het binnenland voor.

De Nederlandse Kokmeeuwen overwinteren voor een deel in Engeland, Zuidwest-Europa en Noordwest-Afrika. Een groot aantal blijft echter in ons land tijdens de winter en krijgt gezelschap van soortgenoten uit Noord- en Oost-Europa. De broedvogels verschijnen vanaf maart (soms al in februari) op de broedplaatsen. De eerste eieren worden in april/mei gevonden. Vliegvlugge jongen kan men soms al begin juni vinden. Wanneer door verstoring of predatie het nest verloren gaat, wordt vaak nog een vervolglegsel geproduceerd. De Kokmeeuw is vrij gevoelig voor verstoring tijdens de broedperiode en kan daardoor als broedvogel soms langdurig of geheel uit een gebied verdwijnen.

Het voedsel van de Kokmeeuw bestaat met name uit insecten, regenwormen en soms zaden.

Ook vis en zeediertjes worden gegeten. De Kokmeeuw is vooral bekend als de grote alleseter/afvaleter van vuilstortplaatsen en van het stedelijk gebied.

In de jaren zestig bedroeg het aantal broedparen in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal rond de 6000 paar, halverwege de jaren tachtig was dit aantal toegenomen tot ongeveer 11.000. Ook in de jaren 1990-1992 wordt de populatie op dit aantal geschat. Nadat de Vos in de jaren zeventig zijn intrede deed in de duinstreek van Noord-Holland-Noord zijn alle grote kolonies uit de duinen verdwenen. Zo lag het aantal broedparen in de kolonie van de Schoorlse duinen in 1970 nog op ruim 1000 paar, in 1979 waren er nog 800 paar aanwezig. Maar hierna nam het aantal dramatisch af. In 1981 waren er nog slechts 30 paar over. In het Zwanenwater waren in de jaren 1976-1981 nog grote aantallen Kokmeeuwen aanwezig, 1500 - 1700 paar. Hierna verdween de Kokmeeuw ineens als broedvogel. Beter gesteld is het met de kolonie Kokmeeuwen op het Balgzand, waar in de jaren zeventig en tachtig de aantallen tussen de 2000 en 5000 paar schommelden. Met 8077 paar was 1992 een topjaar. Ook de bekende kolonie in het natuurgebied De Nek bij Schellinkhout bleef vrij constant met 2500 tot 4000 paar van eind jaren zestig tot nu. In de al jaren aanwezige kleine kolonie in de Dijkwielen van de Wieringermeer schommelt het aantal paar rond de 100. Bij Den Helder broeden voor zo ver bekend al vanaf 1969 Kokmeeuwen. Het aantal varieert hier van 20 tot 500.

Langs de Wieringer kust bevinden zich sinds 1987 twee kleine kolonies (Normerven en Vatropp). Kleinere vestigingen bevinden zich al jaren in De Putten, in De Kleimeer, in de Mijzenpolder en in de Bergermeer. De recente aanwezigheid van Zilvermeeuwen is er mogelijk de oorzaak van dat de 150 - 360 paar Kokmeeuwen die in de jaren tachtig in De Putten broedden vrijwel verdwenen zijn. De eerste gegevens van de Kokmeeuwenkolonie in het rietgebied van De Kleimeer stammen uit 1991 en 1992 (50 - 100 paar), het is echter aannemelijk dat deze kolonie hier al vele jaren gevestigd is. In 1988 verschenen er voor het eerst rond een boorlocatie in de Bergermeer Kokmeeuwen. Al direct omvatte deze kolonie 311 paar. Incidenteel broedden enkele paren op een vuilstortplaats bij Medemblik.

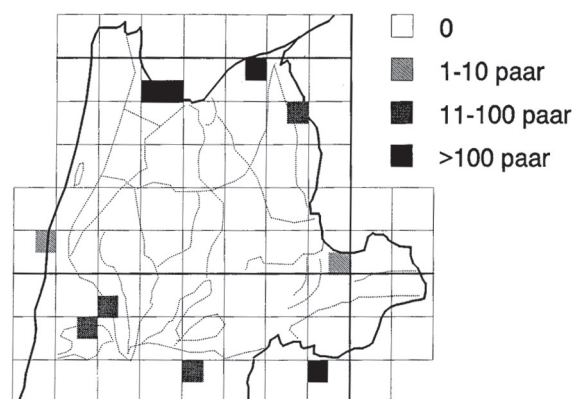
Aantallen en verspreiding in 1993

In 1993 zijn in totaal 7707 broedparen van de Kokmeeuw in de Kop van Noord-Holland vast-

gesteld. De grootste kolonies bevonden zich traditiegetrouw op het Balgzand en in het natuurgebied De Nek bij Schellinkhout.

Verder waren nog enkele kleine kolonies te vinden langs de Wieringer kust, bij de Dijkwielen (Wieringermeer), in De Kleimeer, de Mijzenpolder en de Bergermeer. In Den Helder, bij Wervershoof en in De Putten, waren slechts enkele broedparen aanwezig (figuur 1).

In 1993 hebben zes paar met succes gebroed op een houten vlonder op het water bij de Rijkswerf in het havengebied van Den Hel-

Figuur 1. Verspreiding van de Kokmeeuw in de Kop van Noord-Holland.

der. Op het Balgzand en de nabijgelegen Slikhoek aan de Amsteldiepdijk broedden in 1993 maar liefst 5222 paar, maar het uiteindelijk broedresultaat was bijzonder slecht. Waarschijnlijk is een incidenteel hoge waterstand hiervan de oorzaak geweest. De stichting Het Noord-Hollands Landschap heeft vanaf 1994 de verantwoordelijkheid voor het beheer van deze grootste meeuwenkolonie in het hier beschreven gebied. In het nabijgelegen buitendijkse natuurgebied Normerven zijn negen paar geteld op een grote zand- en schelpenplaat te midden van tientallen visdieven en kluten. Het Vatrop aan de waddenkust bij Oosterland is een buitendijks terrein van ongeveer vier hectare groot dat bij natuurbouw tussen 1982 en 1984 is heringericht. Nadat hier in 1987 voor het eerst vier paar Kokmeeuwen broedden, nam het aantal paren langzaam toe, tot ongeveer 110 in 1993. Dit jaar werd er met succes gebroed op een met schelpen bedekt en met grassen begroeit eilandje.

In 1993 hebben er ruim 80 paar met succes gebroed in natuurgebied Dijkwielen, op de fundering van een boerderij aan de rand van het zuidelijke wiel. In voorgaande jaren werden er nesten gevonden in de rietvegetatie.

Het Vooroeverproject-Wervershoof is een groot natuurontwikkelingsproject langs de IJsselmeerkust tussen Medemblik en Andijk, ingericht in 1992. In 1993 werden hier vier paar Kokmeeuwen gevonden. In de toekomst heeft dit natuurgebied voor Kokmeeuwen mogelijkheden. Het natuurgebied De Nek bij Schellinkhout is een binnendijks gelegen kleiput langs de IJsselmeerdijk van 16 hectare groot. Met 2200 paar in 1993 was dit de tweede grote kolonie in het hier beschreven gebied. In De Putten werden op de eilandjes in de noordoosthoek vier broedparen gelokaliseerd. Of er jonge Kokmeeuwen zijn grootgebracht is onbekend.

In het noordelijk deel van de Bergermeer werden in 1993 nog slechts vijftien paar geteld. De nesten bevinden zich op de weilanden nabij het Amoco-terrein en op het terrein van Amoco zelf. Mogelijk is verstoring of vertrapping van nesten door vee er de oorzaak van dat deze kolonie vrijwel is verdwenen. De afgelopen drie jaar waren de broedresultaten bijzonder slecht en zijn met moeite enkele jongen grootgebracht.

In De Klemeer werden in 1993, laat in het seizoen, 42 paar gevonden. Gezien de hogere aantallen de twee voorgaande jaren kan het werkelijk aanwezige aantal iets hoger gelegen hebben. Tenslotte is er al jaren een kolonie gevestigd in de Mijzenpolder, waar in 1993 veertien paartjes broedden. Als enige meeuwensoort laat de Kokmeeuw in de Kop van Noord-Holland geen sterke achteruitgang zien. De belangrijke kolonies in Schoorl en in het Zwanenwater zijn na de komst van de Vos in de duinen verdwenen en de populatie ligt hierdoor nu enkele duizenden paren lager.

Het aantal paren in een bepaalde kolonie kan van jaar tot jaar sterk uiteenlopen. Zo lag het aantal in de belangrijkste kolonie, het Balgzand, in 1993 bijna 3000 paar lager dan het jaar ervoor. Vrijwel alle Kokmeeuwen (99,7%) broeden in beschermd natuurgebied. Broedgevallen in of bij stedelijk gebied zijn niet gevonden en het is ook niet te verwachten dat Kokmeeuwen hier zullen gaan broeden. Vanaf begin jaren tachtig laat de Kokmeeuw landelijk een dalende tendens zien, waarvan de oorzaken nog onbekend zijn (A.J. van Dijk, SOVON). Vooralsnog lijkt de Kokmeeuw zich in de Kop van Noord-Holland redelijk goed te handhaven.

Stormmeeuw *Larus canus*

De Stormmeeuw is een middelgrote witte meeuw met grijze rug en bovenzvleugels. Hij heeft een ronde kop, een dunne groenige snavel en groene poten. Het broedgebied omvat het noord-

westen van Noord-Amerika en het noorden van Europa en Siberië, waar in totaal ruim 500.000 paar broeden. Voor een vogelsoort is dit op wereldschaal een vrij klein aantal. Nederland ligt aan de zuidgrens van het verspreidingsgebied. Nadat de eerste Stormmeeuw zich in 1908 in Nederland had gevestigd, nam het aantal broedparen toe tot 11.000 in 1985. De grootste kolonie bevond zich in de duinen van Schoorl, waar begin jaren tachtig meer dan de helft van de Nederlandse populatie broedde.

Nederlandse Stormmeeuwen overwinteren voornamelijk in Engeland. De Stormmeeuwen die we hier in de winter zien, zijn afkomstig uit noordelijk gelegen streken als Scandinavië, Denemarken en de Baltische Staten. Rond 6 maart keren de eerste Stormmeeuwen op de Nederlandse broedplaatsen terug, eind april zijn de kolonies volledig bezet. Als de jongen uitvliegen, tussen half juli en half augustus, verlaten ook de oudervogels de kolonie. Het voedsel van de Stormmeeuw bestaat vooral uit regenwormen, kleine insecten en andere kleine ongewervelde dieren die in de graslanden bemachtigd worden. De Stormmeeuwen uit de Schoorlse kolonie gingen aan het eind van de broedtijd, in de maanden juni en juli, ook de zee op om voedsel voor de jongen te verzamelen.

Het eerste broedgeval van de Stormmeeuw in de Kop van Noord-Holland vond plaats in 1913 in het Zwanenwater. Het aantal paren nam daar langzaam toe tot 50 in begin jaren zestig en bereikte in 1985 - 1987 zijn top met 500 paar. Als gevolg van Vossenpredatie ging het daarna bergafwaarts: in 1992 deden nog zo'n 50 paar een broedpoging. In de nabijgelegen Pettemerduinen, inclusief het Energieonderzoekscentrum Nederland (ECN), nam het aantal toe van vier paar begin jaren zestig tot 400 paar eind jaren tachtig. Bijna alle vogels broedden binnen de beschermende hekken van het ECN, waar geen Vossenpredatie werd geconstateerd, zodat hun aantal ook daarna toenam: 810 paar in 1991 en 1500 paar in 1992. Er is weinig bekend over Stormmeeuwen in de smalle duinstrook tussen Callantsoog en Den Helder. Bij Groote Keeten werden in 1976 twee paartjes gevonden, in 1987 en 1990 respectievelijk vijftien en twintig paar en in 1992 deden 80 paar een mislukte broedpoging.

De kolonie van Schoorl groeide met een gemiddelde van 31,2% per jaar van 20 paar in 1952 tot 1200 paar in 1969. Daarna nam de groeisnelheid af tot een gemiddelde van 8,9% per jaar van 1970 tot 1983. Met bijna 6000 paar begin jaren tachtig was het een van de grootste kolonies van Europa. Begin jaren tachtig verschenen de eerste Vossen en direct werd het opeten van eieren en jongen geconstateerd. Vanaf halverwege de jaren tachtig werd vrijwel geen jonge Stormmeeuw meer grootgebracht en in 1992 deden hoogstens nog 1100 paar een broedpoging. Opmerkelijk is dat pas vijf jaar na de eerste Vossenpredatie de kolonie een daling liet zien van het aantal Stormmeeuwen. Dit is waarschijnlijk voor het grootste deel te danken aan plaatstrouw aan de bekende broedgebieden en aan de hoge levensverwachting van deze vogel, die 15 – 20 jaar oud kan worden.

Ook van de duinen tussen Egmond en Bergen is weinig bekend. In 1976 broedden hier 191 paar en in 1986 waren dit er 80, daarna zijn ze vrijwel verdwenen. In De Putten bij Camperduin vestigde zich, na een incidenteel broedgeval in 1951 (Van der Baan 1956), in 1983 de eerste Stormmeeuw. Het aantal nam toe tot vijftien paar in 1992, maar dat jaar vlogen er geen jongen uit.

In 1988 werd een kleine kolonie stormmeeuwen van veertien paar ontdekt in de Bergermeer, op vier kilometer afstand van de duinen. In 1991, bijna 10 jaar na de eerste Vossenpredatie, kwamen er berichten dat verschillende nieuwe broedgebieden buiten de duinen waren bezet. Het meest opmerkelijk was de vestiging op bedrijventerreinen in de stad Alkmaar, twee paar in 1991 en 120 paar in 1992 (Bos & Woutersen 1992). Een hoopgevend signaal was dat er in 1992 ongeveer 350 paar Stormmeeuwen buiten de traditionele plaatsen in het duingebied broedden, waarvan vele met redelijk succes. De Stormmeeuwenpopulatie in de Kop van Noord-Holland had toen echter in 10 jaar tijd al zo'n 4500 paar verloren.

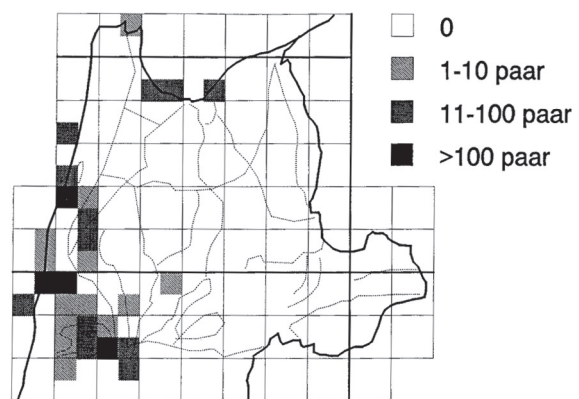
Aantallen en verspreiding in 1993

In 1993 broedden 2677 paar Stormmeeuwen in de Kop van Noord-Holland. Hiervan nestelden 2102 paar in de duinen, en 575 paar op niet-traditionele broedplaatsen in het binnenland en vlak achter de Hondsbossche Zeewering (figuur 2).

Dit jaar deden in de duinen van Schoorl nog 855 paar Stormmeeuwen een broedpoging, waarvan 650 in en rond het natuurreservaat. Voor het eerst werden er zeer weinig eieren gelegd. De meeste nesten bleven leeg of er werd slechts één ei geproduceerd. Er werd een recordaantal van negentien boomnesten gevonden. In de jaren 70 en 80 waren dat er jaarlijks 3-5. In een boomnest is de Stormmeeuw tijdens de nestperiode beschermd tegen predatie door de Vos. Kleine jongen zijn alleen gezien dicht bij de boomnesten, maar ook dit jaar werden er geen jongen vliegvlug. Voor het eerst werd gezien dat er weinig Stormmeeuwen in de kolonie bleven slapen. Bijna alle oudervogels sliepen ook in de nestperiode in de weilanden achter de duinen. De terreinbeheerders vonden opvallend vaak koude eieren die te lang verlaten waren en dus hun levensvatbaarheid hadden verloren. Dit jaar was de kolonie eind juni al door de Stormmeeuwen verlaten.

Vanaf 1990 was de Vos er snel bij en roofde de meeste eieren voordat er jongen uitkwamen. Tijdens de eileg- en jongenperiode slaapt altijd minstens één oudervogel in de kolonie om het broedsel te verwarmen en te beschermen. De minimale eileg en het afwijkende slaapgedrag duiden er op dat de Stormmeeuw de predatiedruk van de Vos nu voor het legseizoen kent en zijn broedpoging eigenlijk al opgeeft voor die goed en wel begonnen is.

Op het ECN-terrein bij Petten was na de groei tot 1500 paar in 1992, gekoppeld aan een normaal broedsucces, een verdere toename te verwachten. Dit gebeurde echter niet. Met 1060 paar, waarvan ongeveer 50 paar op de daken, was dit wel weer de grootste kolonie Stormmeeuwen van de Kop van Noord-Holland en zeer waarschijnlijk van Nederland. Het aantal eieren dat de vogels legden was normaal voor deze soort: 2,26 per nest, vastgesteld op 25 mei 1993. Deze eieren kwamen echter niet uit door een toch nog onverwacht bezoek van Vossen en er werden dan ook geen jongen grootgebracht. In de Pettemerduinen van Staatsbosbeheer, waar nooit meer dan enkele tientallen paartjes Stormmeeuwen tot broeden kwamen, werden nu 69 paar geteld. Ook deze werden door de Vos opgezocht.

Figuur 2. Verspreiding van de Stormmeeuw in de Kop van Noord-Holland

In de duinen bij Groote Keeten bevond zich een kolonie van 61 paar. Ook deze kolonie werd waarschijnlijk door de Vos bezocht. De vijf tot tien paar die op de daken van het PWN-pompstation te Bergen broedden, wisten wel jongen groot te brengen.

Van de niet-traditionele broedplaatsen waren de bedrijventerreinen van Alkmaar het belangrijkste met 124 - 133 paar. In tegenstelling tot 1992 vond er een concentratie plaats van ongeveer 70 nesten bij scheepswerf Victoria en bij het PEN aan de Edisonweg (Oudorp). Hier behaalden de Stormmeeuwen een normaal tot goed broedresultaat, dank zij de bescherming die zij bij deze bedrijven genoten.

Het resultaat van de andere paartjes, die meer verspreid zaten, was zeer wisselend. Vele broedden op plekken zo dicht bij drukbezochte straten dat een positief resultaat eigenlijk niet verwacht kon worden.

Bij de kolonie op het PEN-terrein te Alkmaar is ook onderzoek naar voedsel gedaan. De belangrijkste vraag was of de Stormmeeuwen in juni en juli ook op zee voedsel zouden zoeken. Uit een steekproef van 77 braakballen van 20 juli 1993 bleek uit het ontbreken van visresten dat er alleen in de weilanden voedsel was gezocht.

Niet-traditionele broedplaatsen waar de meeuwen beschermd worden, zijn de terreinen van het Hoogheemraadschap te Petten (94 paar) en de kust van de Waddenzee (139 paar). In deze kolonies zijn wel jongen grootgebracht, maar het broedsucces was slecht. De oorzaken zijn onbekend, maar in het eerste geval heeft waarschijnlijk plundering door katten of ratten een rol gespeeld en in het tweede geval een, zoals eerder gemeld, incidenteel hoge waterstand, die nesten heeft weggespoeld.

In 1992 vestigde zich een kolonie van 116 paar op een door bomen omgeven terrein bij de Zijpersluis aan het Noord-Hollands Kanaal. Omdat deze vogels een goed broedsucces behaalden, werd in 1993 een toename verwacht. Deze toename vond echter niet plaats mede door werkzaamheden op het terrein in het begin van de broedtijd. Alle eieren uit de nesten van de 86 paartjes werden door Vossen geconsumeerd. Ook werden er minstens vijftien volwassen Stormmeeuwen gedood. In de Egmonder- en Bergermeer en andere polders werden in 1993 meer broedende Stormmeeuwen aangetroffen dan de jaren daarvoor. Op 15 plaatsen deden minstens 104 - 114 paartjes een broedpoging. Opvallend hierbij is het aantal vestigingen met maar één of enkele paren. Over broedsucces is uit 1993 weinig bekend. Uit voorgaande jaren weten we dat dit zeer wisselend kan zijn.

In ieder geval in de Egmonder- en Bergermeer, in de buurt van Petten en bij Langedijk, waren paartjes aanwezig die niet tot een serieuze broedpoging kwamen. Maar waarvan wel mag worden aangenomen dat zij op zoek waren naar een geschikte plaats om een nest te bouwen. De komende jaren is een toename te verwachten van het aantal broedpogingen buiten de duinen. Stormmeeuwen kunnen op de meest onverwachte plekken opduiken.

Kleine mantelmeeuw *Larus fuscus*

De Kleine Mantelmeeuw is bijna even groot als de nauw verwante Zilvermeeuw. Hij heeft een donkergrijze mantel en dito bovenzweugels, waarmee hij zich duidelijk onderscheidt van de andere meeuwen die in de Kop van Noord-Holland broeden. Grote kolonies Kleine Mantelmeeuwen van duizenden paren zijn in ons land te vinden op Terschelling en op de Maasvlakte, onder de rook van Rotterdam.

Kleine mantelmeeuwen komen niet het hele jaar bij ons voor. Zij brengen de winter door voor de kusten van Zuid-Europa en Noord-Afrika. Vanaf half maart komen ze weer terug om hun

broedplaatsen op te zoeken. Rond half augustus worden deze weer verlaten. Voor zijn voedsel is de Kleine Mantelmeeuw meestal afhankelijk van de open zee. Iedere dag vliegt hij vele tientallen kilometers de zee op om te vissen en visafval te zoeken. Daarbij is hij vaak te vinden achter vissersschepen. Soms wordt er in de weilanden gezocht naar wormen en andere kleine diertjes.

Pas sinds het begin van deze eeuw broedt de Kleine Mantelmeeuw in Nederland. Het eerste broedgeval in de Kop van Noord-Holland vond plaats in 1934 in de duinen van Schoorl. Hier vestigde zich ook de enige grote kolonie in ons gebied. Tot in de jaren zestig ging het om slechts enkele paren, daarna nam het aantal gestaag toe tot 175 paar eind jaren zeventig. Tot eind jaren tachtig was het aantal broedende Kleine Mantelmeeuwen in Schoorl veel groter en varieerde van 410 tot 652 paar. Twee topjaren waren 1989 en 1990 met 1112 en 1200 paar. Dit laatste is des te opmerkelijker, omdat ook de eieren en jongen van Kleine Mantelmeeuwen vanaf ongeveer 1985 werden gepredeerd door Vossen. De jongen wisten echter iets beter aan de Vos te ontkomen dan de andere meeuwensoorten door in groepen dicht bij elkaar te kruipen (aldus Staatsbosbeheermedewerker C.J. Ooijevaar). Vanaf eind jaren tachtig kwam er echter geen jong meer groot. Het grote aantal broedvogels in 1989 en 1990 is dan ook waarschijnlijk afkomstig van de omvangrijke kolonie op Terschelling, die in deze jaren hard achteruitging. In 1992 deden in Schoorl nog 500 paar een mislukte broedpoging.

Buiten de duinen van Schoorl heeft de Kleine Mantelmeeuw alleen regelmatig gebroed in het Zwanenwater, waar in 1976 voor het eerst drie paartjes werden ontdekt. Daarna waren er steeds enkele paren aanwezig. Een uitschieter was de periode 1987 tot en met 1989 met ruim 200 paar. Mogelijk waren ook deze vogels afkomstig van Terschelling. Door de aanwezigheid van Vossen zullen zij vanaf halverwege de jaren tachtig waarschijnlijk geen jongen hebben grootgebracht.

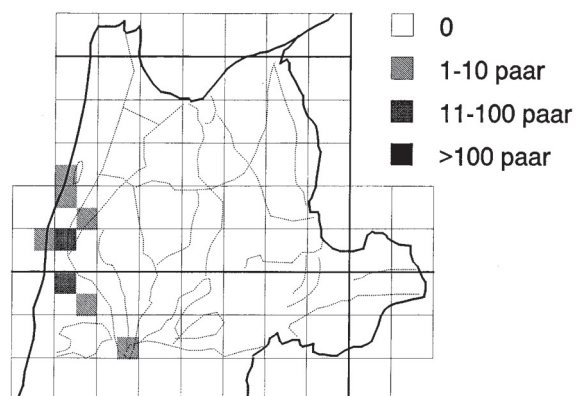
Het eerste broedgeval van Kleine Mantelmeeuwen in De Putten bij Camperduin werd vastgesteld in 1989. Tot en met 1990 broedde er jaarlijks een paar, in 1991 waren dat vijf paar en in 1992 al 22 paar. Er werd een normaal broedsucces geconstateerd.

Er is slechts een broedgeval bekend buiten de hierboven genoemde locaties. In 1992 broedde een paar Kleine Mantelmeeuwen op het Balgzand (Dijksen 1993).

Aantallen en verspreiding in 1993

In 1993 is op zeven plaatsen in de Kop van Noord-Holland een totaal van 128 paar Kleine Mantelmeeuwen gevonden (figuur 3).

De situatie van de Kleine Mantelmeeuw heeft zich in 1993 ontwikkeld als bij de storm- en Zilvermeeuw. In Schoorl deden nog 98 paar een mislukte broedpoging. Ook in het Zwanenwater heeft een klein, maar onbekend aantal een broedpoging gedaan. Een paar Kleine Mantelmeeuwen werd gevonden op het dak van het pompstation in de duinen bij Bergen en drie paar in de Pettemerduinen. Het is te verwachten dat deze vogelsoort, door de aanwezigheid van Vos-

Figuur 3. Verspreiding van de Kleine mantelmeeuw in de Kop van Noord-Holland

sen, binnen zeer korte tijd definitief uit de duinen zal zijn verdwenen.

Een paar Kleine Mantelmeeuwen heeft gebroed op het opslagterrein van het Hoogheemraadschap te Petten. In De Putten bij Camperduin vestigden zich tussen de Zilvermeeuwen 22 paartjes Kleine Mantelmeeuwen. Hier wisten zij ook jongen groot te brengen. Er werd gebroed op eilandjes en de meeuwen zijn zodoende enigszins beschermd tegen de Vos. De kolonie is direct aan zee gelegen zodat hun favoriete voedselzoekgebied vlakbij is. Het is te verwachten dat ook de komende jaren enkele tientallen paartjes Kleine Mantelmeeuwen met succes in De Putten zullen blijven broeden,

In Alkmaar werden in 1993 voor het eerst succesvol de broedgevallen geconstateerd. Drie paar deden een broedpoging op de daken van het bedrijventerrein Huiswaard. Tevens waren er enkele ongepaarde vogels aanwezig. De broedparen vestigden zich ook hier in de buurt van Zilvermeeuwen. Van een van de paartjes mislukte het broedsel, de andere twee brachten samen minstens twee jongen groot. Het is de vraag of de Alkmaarse Kleine Mantelmeeuwen voedsel zochten op zee, of dat ze dat (gedeeltelijk) in de omliggende weilanden deden. De Kleine Mantelmeeuw is in steden als Leiden en Rotterdam veel talrijker dan in Alkmaar. Men schat het huidige aantal broedparen op daken van steden in Noord- en Zuid-Holland op ongeveer 300 (Van der Helm 1992). Omdat de Kleine Mantelmeeuw zich in stedelijk gebied goed lijkt aan te passen, is het te verwachten dat hij in Alkmaar de komende jaren in kleine aantallen zal blijven terugkomen. De voortekenen hiervan zijn in 1994 al gesignaleerd. In de komende jaren kunnen ook broedpogingen worden verwacht op nieuwe locaties, zoals aan de kust van de Waddenzee.

Zilvermeeuw *Larus argentatus*

Van de in de Kop van Noord-Holland broedende meeuwensoorten is de Zilvermeeuw de grootste. Bij volwassen vogels vormen de lichtgrijze rug en bovenzweugels en de vleeskleurige poten de meest in het oog springende kenmerken. Van februari tot september is de kop wit, de rest van het jaar is deze bruin gevlekt. De gele snavel is voorzien van een opvallende oranje-rode stip. Onvolwassen vogels zijn grotendeels bruin van kleur. De Zilvermeeuw komt op vrijwel het gehele noordelijk halfrond voor tussen grofweg de 20e en 70e breedtegraad. De grootste concentratie is echter in het uiterste noordwesten van Europa te vinden, waar de aantallen broedparen in de honderdduizenden lopen. Bijna overal blijkt er een sterke gebondenheid met de kust te bestaan.

De soort lijkt de voorkeur te geven aan rotskusten. Maar waar deze ontbreken volstaan laag gelegen duinen of zelfs stranden en zoutmoerassen als broedplaats. Broeden op gebouwen is uit een aantal Engelse kustplaatsen reeds lange tijd bekend. In Noord en Midden-Europa lijken Zilvermeeuwen hun heil in toenemende mate in het binnenland te zoeken, waar ze meer kusten en eilanden in meren koloniseren (Goldbach & Hansen 1980). Als oprechte alleseter is de Zilvermeeuw bepaald niet kritisch in zijn voedselkeuze. Het type voedsel dat de Zilvermeeuw consumeert is sterk afhankelijk van de omgeving waarin hij zich bevindt. Op het menu staan onder meer insecten, vis, schelpdieren, amfibieën, reptielen, kleinere vogels en zoogdieren, zaden en ander plantaardig materiaal en door mensen gemaakt afval. Hoewel vaak buiten het zicht van het land op zoek naar voedsel, wordt de Zilvermeeuw in tegenstelling tot de verwante Kleine Mantelmeeuw in de broedtijd vrijwel nooit ver op zee aangetroffen. Het voorkomen op zee lijkt overigens sterk samen te hangen met de aanwezigheid van vissersschepen, hoewel ook vanaf de Noord-Hollandse kust regelmatig kan worden waargeno-

men hoe gemengde groepen meeuwen en stems foerageren op scholen vis. Op het land bezoekt de Zilvermeeuw weilanden, vuilnisbelten, steden en plaatsen met visverwerkende industrie, waar hij zich onder meer voedt met afval. Hoewel de actieradius in de broedtijd minimaal 40 kilometer bedraagt, zal het verder in het binnenland broeden (zoals in de stad Alkmaar) ongetwijfeld invloed hebben op het voedselpakket van de oudervogels en hun stadse jongen.

Wanneer de weersomstandigheden gunstig zijn, arriveren de eerste Zilvermeeuwen al in januari in de kolonie. Het duurt echter tot eind februari voor de vogels zich er iedere dag ophouden. Onder normale omstandigheden is het broedseizoen rond half augustus afgelopen en worden de kolonies verlaten.

De Zilvermeeuw behoorde in de Nederlandse duinen lange tijd tot de schaarse soorten broedvogels. Vervolgens nam het aantal sterk toe. Dat het aantal Zilvermeeuwen ook in de Kop van Noord-Holland in de jaren twintig al aardig was opgelopen lijkt een gerechtvaardigde conclusie als we het volgende citaat van Jac. P. Thijsse uit het Vogeljaar (1923) lezen: ‘...deze Zilvermeeuwen zijn nu nog eens echte zeemeeuwen. Zij broeden op de wildste plekken in onze duinen: op de Waddeneilanden, bij Callantsoog, Bergen en op Schouwen. Indien ge in de zomervakantie eens van Schoorl dwars door de duinen naar de zee wandelt, dan kan het niet missen, of ge krijgt de hele kolonie om u heen, want ze laten geen mensch ongemoeid door.’ Een soortgelijke toename was te zien in het Zwanenwater. In de vroege jaren twintig was er volgens Strijbos (1969) sprake van een ‘zeer grote’ kolonie. In de jaren twintig werd de Zilvermeeuw hier echter sterk vervolgd. Strijbos concludeert dat er in 1927 door intensief eierrapen en afschot nog slechts enkele tientallen vogels tot broeden kwamen, Hierop volgde opnieuw een periode waarin het aantal toenam, tot zo’n 800 paar in 1938. Na 1938 werd de soort in dit gebied opnieuw bestreden maar in de jaren vijftig lijkt de populatie zich te herstellen. Na 1958 blijft het aantal broedparen steeds net iets boven de 100 steken.

In de jaren zestig is er in de duinen bij Schoorl sprake van een achteruitgang; broedden er in 1967 nog 800 paar, in 1969 waren er nog maar 245 paar over. Dit heeft mogelijk te maken gehad met de chemische vervuiling in deze jaren van het zeewater voor de kust (Spaans 1980). Vanaf het begin van de jaren zeventig neemt het aantal gestaag toe tot 3548 paar in 1983. Hiermee is het hoogtepunt bereikt. Ook de Zilvermeeuw heeft vanaf half jaren tachtig last van predatie door de Vos en binnen enkele jaren na het verschijnen van Vossen lukt het niet meer om jongen groot te brengen. Nadien werd de kolonie in snel tempo kleiner. In 1992 deden nog 750 paar een vergeefse broedpoging.

In de duinen van Bergen vestigde zich in de eerste helft van deze eeuw een flink aantal zilvermeeuwen. In 1938 broedde hier al ongeveer 460 paar, later nam het aantal sterk af. Begin jaren negentig was deze soort hier vrijwel verdwenen. Uit vroeger tijd zijn incidentele broedgevallen bekend buiten het duingebied, namelijk bij Warmenhuizen (1941 - 1943) en in het Geestmerambacht (1942).

Ook de Zilvermeeuw heeft na de komst van de Vos in de duinen andere broedgebieden opgezocht. In De Putten bijvoorbeeld verschenen de eerste broedparen halverwege de jaren tachtig. Het aantal nam toe tot ruim 200 in 1992. Hetzelfde jaar verschenen op bedrijventerreinen in de stad Alkmaar voor het eerst acht tot tien paar Zilvermeeuwen.

Aantallen en verspreiding in 1993

In 1993 werden in de Kop van Noord-Holland 540 - 550 paar Zilvermeeuwen gevonden (fi-

guur 4). In de duinen bij Schoorl deden nog 189 paar een vergeefse broedpoging. Ook op andere plaatsen in de duinen broedden Zilvermeeuwen zonder succes, zoals bij Petten (drie paar), Groote Keeten (twee paar) en op het ECN-terrein (twintig paar). Bij het ECN bouwen bijna alle Zilvermeeuwen hun nesten op gebouwen, waar ze in verband met overlast systematisch worden weggehaald. Het aantal Zilvermeeuwen dat het dit jaar in het Zwanenwater probeerde is onbekend. De zes tot tien paar die op daken van het pompstation in de duinen bij Bergen broedden wisten wel jongen groot te brengen.

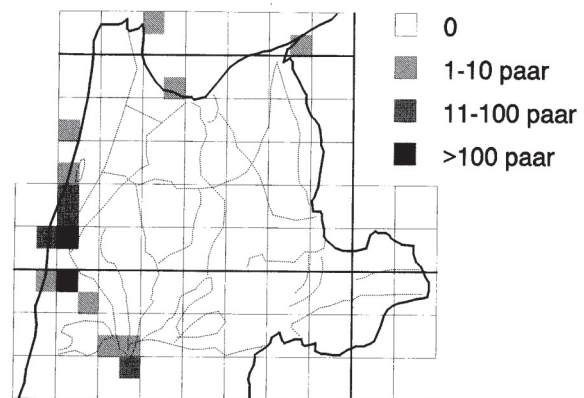
Natuurmonumenten heeft met 233 paar in De Putten bij Camperduin de grootste kolonie Zilvermeeuwen van de Kop van Noord Holland onder haar hoede. Dat het hier gaat om de enige kolonie van omvang met een normaal broedsucces onderstreept het belang van dit natuurgebied.

Aanvankelijk werd onder meer met het verhogen van de waterstand in De Putten gepoogd de meeuwen te ontmoedigen aldaar te gaan broeden (Noord-Hollands Dagblad, 20 maart 1993). Wat echter de invloed is van broedende meeuwen op andere vogelsoorten, is niet onderzocht en dus niet bekend. Er zijn in 1993, ondanks de meeuwen, in ieder geval wel jonge kluten grootgebracht.

In 1993 broedden op bedrijventerreinen van de stad Alkmaar 39 - 45 paar, waarvan 16 - 20 paar op het hoge dak van de Technische Unie aan de Kitmanstraat (Overdie). Vanaf de grond waren deze vogels niet te zien en het personeel van het bedrijf heeft hun aanwezigheid niet in de gaten gehad. Een concentratie van 8 - 10 nesten bevond zich op het bedrijventerrein Huiswaard. In Alkmaar lijkt de Zilvermeeuw een redelijk broedsucces te behalen. Tijdens het gehele broedseizoen waren er rond de vuilverbranding 100 - 200 onvolwassen vogels aanwezig. Broedpogingen van nog niet geheel volwassen vogels in de toekomst worden niet uitgesloten. Er zijn geen klachten gehoord die speciaal op de aanwezige Zilvermeeuwen betrekking hebben.

Op het terrein van het Hoogheemraadschap te Petten vestigden zich 43 paar. Hier broeden ze tussen de stapels basaltblokken en genieten ze bescherming van het personeel. Door predatie van een onbekend roofdier zijn er nauwelijks jongen grootgebracht. Voorts waren er nog broedgevallen bij Den Helder (een paar), aan de waddenkust (drie paar) en in de Stormmeeuwenkolonie aan de Zijpersluis (een paar).

De Zilvermeeuw heeft van alle meeuwen het meest geleden onder de komst van de Vos. Van de populatie van halverwege de jaren tachtig is nog maar 10% over. Waar de andere Zilvermeeuwen zijn gebleven is onbekend. Bijna alle vogels die buiten de duinen zijn gaan broeden hebben zich op hoogstens een paar kilometer van zee gevestigd. Alleen de vogels die in Alkmaar broeden bevinden zich op grotere afstand van de zee. Het maken van meer eilandjes in De Putten heeft dit gebied tot een zeer aantrekkelijke broedplaats gemaakt. Waarschijnlijk is door het verhogen van de waterstand toch een aantal vogels ergens anders gaan broeden. Tot eind mei vestigden zich nog Zilvermeeuwen in Alkmaar. Veel vogels begonnen bijzonder laat

Figuur 4. Verspreiding van de Zilvermeeuw in de Kop van Noord-Holland.

te broeden, zodat ze nog tot eind augustus/begin september op de broedplaats waren. In De Putten waren nog tot de laatste dagen van augustus niet vliegvlugge jongen aanwezig en in Alkmaar werd zelfs op 1 september een nog niet vliegvlug jong gezien. Misschien dat er in de toekomst meer Zilvermeeuwen aan de waddenkust of in stedelijk gebied gaan broeden, maar de toekomst voor deze vogel in de Kop van Noord-Holland ziet er vooralsnog somber uit.

De toekomst van de meeuwen in de Kop van Noord-Holland

Sinds het begin van deze eeuw tot in de eerste helft van de jaren tachtig is het aantal broedende meeuwen in de Kop van Noord-Holland gestaag toegenomen. De belangrijkste broedplaatsen van Stormmeeuw, Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw lagen in de duinen, maar hieruit zijn zij na de komst van de Vos begin jaren tachtig goeddeels verdwenen. Vanaf halverwege de jaren tachtig werden (vrijwel) alle jongen en eieren gepredeerd. Nog steeds proberen meeuwen in de duinen te broeden, maar naar verwachting zal binnen enkele jaren geen enkele meeuw hier nog een broedpoging ondernemen. Alternatieve broedgebieden zijn er voor deze soorten nauwelijks voorhanden met als gevolg dat de meeuwenpopulatie in de Kop van Noord-Holland tussen halverwege de jaren tachtig en 1993 drastisch is afgenomen (tabel 1). Het duurde bijzonder lang voordat de meeuwen broedgebieden buiten de duinen opzochten. Pas in 1991 en vooral 1992 werd meer dan een incidenteel broedgeval op deze alternatieve plaatsen gevonden. Ringgegevens van de Stormmeeuwen van Schoorl uit vooral de jaren zestig en zeventig hebben uitgewezen dat slechts zeer weinig vogels zich op meer dan twintig kilometer van de geboorteplaats vestigen. De afname met ruim 4000 paar sinds halverwege de jaren tachtig (60% van de populatie) is waarschijnlijk volledig te verklaren uit natuurlijke sterfte en het ontbreken van aanwas. Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw zijn wel mobieler en een deel van de hier verdwenen vogels is waarschijnlijk elders gaan broeden, mogelijk op de Maasvlakte bij Rotterdam. Tussen half jaren tachtig en nu zijn er bijna 500 paar Kleine Mantelmeeuwen en bijna 5000 paar Zilvermeeuwen uit de Kop van Noord-Holland verdwe-

	1985	1993	2003
Zwartkopmeeuw	1	1	1
Kokmeeuw	10.000	7.707	5-10.000
Stormmeeuw	6.800	2.677	230
Kleine Mantelmeeuw	600	128	30
Zilvermeeuw	5.500	550	300

Tabel 1. Aantal broedende meeuwen in de Kop van Noord-Holland in 1985, 1993 en mogelijk in 2003.

	Kokmeeuw	Stormmeeuw	Kleine Mantelmeeuw	Zilvermeeuw
Biotoop				
duinen		79.9	79.7	49.1
buitendijks gebied	69.3	5.6		0.5
eilandjes	0.1	0.5	17.2	37.2
weiland	0.2	0.3		
bouwland		1.7		
bedrijventerrein		11.7	3.1	13.2
moerasgebied	29.3			
overig	1.1	3.1		

Tabel 2. Percentages van het aantal broedparen gerangschikt naar biotoop.

nen, 80 - 90% van de populatie. Hoewel het aantal broedende meeuwen dus sterk is afgenomen, trekt in het voorjaar nog steeds bijna 80% van de Stormmeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen naar de duinen. Meer dan 50% van de Zilvermeeuwen broedt nu op alternatieve broedplaatsen, de meeste in De Putten bij Camperduin, waar ze een goed broedresultaat behalen. De biotoop van de alternatieve broedplaatsen is heel anders dan het open duingebied, wat een enorme aanpassing van de vogels vraagt. Aanpassingsmoeilijkheden aan een nieuw broedbiotoop en plaatstrouw zijn waarschijnlijk de grootste obstakels om een alternatief broedgebied te bezetten. Incidenteel goed broedsucces duidt er op dat de voedselsituatie geen belemmering hoeft te zijn om buiten de duinen te gaan broeden. De laatste jaren lijkt een aantal vogels zich aan te kunnen passen aan een geheel andere broedbiotoop (tabel 2).

De eilandjes in natuurgebied De Putten bij Camperduin vormen het belangrijkste alternatieve broedgebied voor Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw. Ondanks een kunstmatig verhoogde waterstand aan het begin van de broedtijd wisten zij hier ook in 1993 een groot aantal jongen groot te brengen. Beide soorten hebben zich ook op bedrijventerreinen gevestigd. Gezien de ontwikkelingen in Zuid-Holland is hier een verdere toename van kleine mantel- en Zilvermeeuwen te verwachten. Deze toename zal echter op korte termijn niet groot zijn, omdat er nog maar weinig paren in de Kop van Noord-Holland zijn overgebleven.

Voor de Stormmeeuw zijn bedrijventerreinen momenteel het belangrijkste alternatief. Ook in weiland en bouwland komen met name Stormmeeuwen tot broeden, maar het rondzwerven van niet broedende paartjes Stormmeeuwen en het vaak mislukken van broedsels lijken er op te duiden dat die plekken op de lange termijn geen goed alternatief zijn.

Op de bedrijventerreinen was in 1993 het broedsucces over het algemeen slecht. Alleen op het bedrijventerrein Oudorp te Alkmaar behaalde de Stormmeeuw een goed broedsucces. Goede broedresultaten in 1992 op bedrijventerreinen bij Petten en de Zijpersluis geven aan dat deze terreinen voor Stormmeeuwen in de toekomst het alternatief kunnen zijn. Het broeden van meeuwen op terreinen buiten de duinen heeft hen in direct contact gebracht met de mens, iets wat vaak tot een conflictsituatie heeft geleid. De meeuwen zijn niet overal welkom. Dit heeft ten dele te maken met de slechte naam die meeuwen hebben. Bij veel mensen heerst de opvatting dat er 'te veel' meeuwen zijn, dat ze niet 'nuttig', maar zelfs 'schadelijk' zijn en dat hun aanwezigheid alleen maar 'last' veroorzaakt. Dit is voor een groot deel gebaseerd op vooroordelen. Opvattingen als 'te veel' en 'niet nuttig' zijn subjectief en niet wetenschappelijk onderbouwd. Sommige bedrijven hebben de meeuwen vanaf het begin van hun komst geholpen, zoals het Hoogheemraadschap (opslagterrein Petten). De aanwezigheid van meeuwen kan echter wel degelijk overlast veroorzaken.

De klachten van bedrijven hebben met name betrekking op agressie, vervuiling van het terrein en van geparkeerde auto's, het verstoppert van goten met nestmateriaal en hinder van rondlopende niet vliegvlugge jongen. Uit ervaringen van de Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. en Natuurorganisatie De Windbreker blijkt dat door met bedrijven te praten al veel wordt opgelost. Door uit te leggen in wat voor moeilijke situatie de meeuwen verkeren, wordt sympathie gewekt. Als verteld wordt dat agressie niet meer is dan intimidatiegedrag, is meestal het eerste probleem opgelost.

De andere hier genoemde problemen zijn wat moeilijker en vaak niet geheel op te lossen. Het inrichten van een door het bedrijf minder gebruikt deel van het terrein voor de meeuwen en het plaatsen van hekjes verplaatst de kolonie enigszins van de drukste menselijke activiteiten en kan het probleem van vervuiling en loslopende jongen voor een groot deel oplossen. Het ECN te Petten behaalde hier eind jaren zeventig al goede resultaten mee en het PEN (opslagterrein Oudorp) vond op deze manier in 1993 een bevredigende oplossing. Deskundige begeleiding van dit soort regulatie is een voorwaarde om een en ander goed te laten verlopen. Overleg van natuurbeschermers, overheid en de bedrijven is daarom onontbeerlijk om hoog oplopende conflicten, zoals die zich bijvoorbeeld in Leiden hebben afgespeeld, te voorkomen en alternatieve broedgebieden voor de meeuwen beschikbaar te houden. Als er - voorlopig - meeuwen op bedrijventerreinen kunnen blijven broeden, is het voortbestaan van een kleine populatie meeuwen in de kop van Noord-Holland verzekerd. Agrarische gebieden lijken nauwelijks een alternatief te zijn. Tot nu toe gaat het om zeer kleine aantallen meeuwen en de broedresultaten zijn wisselend. Bollenland lijkt nog het meest op de traditionele broedgebieden van meeuwen in de duinen, maar bollenboeren proberen de meeuwen meestal te verjagen.

Twee gebieden die mogelijk in de nabije toekomst een groter aantal storm-, kleine mantel- en Zilvermeeuwen kuren herbergen zijn het ECN-terrein bij Petten en de kust van de Waddenzee. Van het ECN-terrein moet dan wel de Vos geweerd kunnen worden, wat geen gemakkelijke opgave is. Op langere termijn zal dit terrein echter volgebouwd worden en is er voor meeuwen in het geheel geen plaats meer. Het waddengebied lijkt een goed alternatief, omdat het een open terrein betreft, het om beschermd natuurgebied gaat en omdat ook op vergelijkbare plaatsen langs de Waddenzee grote aantallen van deze meeuwen tot broeden komen.

De meeuwenpopulaties in de Kop van Noord-Holland zijn de laatste tien jaar niet alleen gedecimeerd, ook de leeftijdsopbouw is geheel veranderd. Omdat er bijna tien jaar lang vrijwel geen jongen zijn groot gekomen, bestaat een uitzonderlijk groot deel van de populaties uit vogels die ongeveer tien jaar of ouder zijn. De hier genoemde meeuwensoorten worden in het algemeen vijftien tot twintig jaar oud, en het zijn ook oudere vogels die nieuwe gebieden opzoeken. Bij de Zijpersluis werden bijvoorbeeld in juni 1993 drie Stormmeeuwen gevonden van 21 jaar oud, die in Schoorl waren geringd. Gezien het relatief grote aandeel oude vogels in de populaties, is te verwachten dat de afname van het aantal meeuwen in de Kop van Noord-Holland zich de komende jaren versneld zal voortzetten als gevolg van natuurlijke sterfte.

Een interessante vraag is voor hoeveel meeuwen er in de toekomst plaats is in de Kop van Noord-Holland. Er is ongeveer bekend hoeveel meeuwen in 1993 met normaal of goed succes gebroed hebben (bijlage). Als we ervan uitgaan dat er voor dit aantal meeuwen ook in de toekomst in het gebied ruimte is, dan zullen er over 10 jaar niet meer zijn overgebleven dan in totaal ongeveer 560 paar storm-, kleine mantel- en Zilvermeeuwen (tabel 1). Dit is ongeveer 5% van het aantal dat hier halverwege de jaren tachtig tot broeden kwam. Indien de meeuwen niet door de mens geaccepteerd worden en niet beschermd worden op de plekken die zij momenteel als broedgebied uitzoeken zou het wel eens zo kunnen zijn dat deze drie meeuwensoorten geheel uit het gebied verdwijnen.

Meeuwen en de mens: bescherming, overlast en verstoring

Meeuwenbestrijding in Nederland

Het bestrijden van meeuwen is niet nieuw in Nederland. Vanaf het begin van deze eeuw tot eind jaren tachtig heeft de mens grootschalige bestrijdingscampagnes gevoerd in de Nederlandse kuststreek. Dit had met name betrekking op de zich toentertijd uitbreidende Zilvermeeuw. De grootste campagnes werden gevoerd van de jaren dertig tot eind jaren zestig. Zo werden bijvoorbeeld door zeer arbeidsintensieve campagnes in 1939 op Terschelling 10.000 Zilvermeeuwen gedood en in de jaren 1954-1956 waren dat er in heel Nederland 23.000.

Waarom de meeuwen bestreden moesten worden was niet altijd even duidelijk. Men ging er vaak van uit dat er 'te veel' Zilvermeeuwen waren en dat ze een bedreiging vormden voor andere kustvogels. In hoeverre de verschillende bestrijdingsmethodes invloed hebben gehad op de populaties is nooit echt duidelijk geworden. Zowel de gegevens als de meningen hierover zijn verdeeld. Steeds is er echter vastgesteld dat de invloed van de campagnes op lokale populaties gering was en de uiteindelijke doelstellingen werden nimmer gehaald. Voor informatie over Zilvermeeuwenbestrijding in Nederland wordt verwezen naar Van Dobben 1934, Mörzer Bruijns 1956, Platteeuw 1982. Spaans 1959, Taapken 1956 en Tinbergen 1939.

Ook in het buitenland zijn meeuwen bestreden. Een samenvatting van de ervaringen in Groot-Brittannië is te vinden in een artikel van Thomas (1972). De situatie daar lijkt veel op die van Nederland. Hij concludeert dat het tijdrovend en zeer moeilijk is een kleine populatie te beheersen en dat er geen effectieve methode bestaat meeuwen uit een groter gebied te verwijderen. In de loop der tijd zijn verschillende bestrijdingsmethoden uitgeprobeerd. Hieronder worden de belangrijkste genoemd.

1 - Afschot

Afschot lijkt een gemakkelijke en doeltreffende manier om meeuwen te verwijderen. De ervaring leert echter dat dit een zeer arbeidsintensief middel is dat maar weinig resultaat oplevert. De eerste tientallen meeuwen zijn betrekkelijk makkelijk te schieten, maar de overlevende dieren ontwikkelen al snel een gedrag dat aangepast is aan deze omstandigheid. Zodra de jager de kolonie nadert, wordt deze herkend en de meeuwen gaan onmiddellijk zo hoog vliegen dat ze maar moeilijk geraakt kunnen worden.

2 - Eieren rapen

Rapen van eieren lijkt ook een eenvoudige oplossing. Meeuwen hebben echter een enorm aanpassingsvermogen en leggen na het verwijderen van de eerste legsels gewoon door. Zij gaan zich dan verspreiden over de nabije omgeving en zoeken veiliger plekken op. Varianten op het rapen zijn het schudden en oliën van eieren en het gebruik van kalkeieren om te voorkomen dat er nieuwe worden bijgelegd. De meeuwen blijven in dat geval gewoon doorbroeden en er komen geen jongen uit, zodat de populatie niet door eigen reproductie kan groeien. De praktijk leert echter dat bij schudden en oliën een flink deel van de eieren toch uitkomt en het is onbekend of het broedsucces hierdoor verlaagd wordt. Op de heidevelden in Schoorl werden tot 1988 eieren van Stormmeeuwen geolied, maar op deze plaatsen werd een normaal aantal jongen grootgebracht (Woutersen 1992).

3 - Vergiftiging

Het toedienen van gif lijkt het meest effectieve middel om meeuwen te bestrijden. Een nadeel is dat er geen specifiek gif bestaat tegen meeuwen en dat zowel gelegd aas als vergiftigde dode meeuwen door andere dieren zullen worden gegeten. In stedelijke bebouwing is het gevaar voor de volksgezondheid een doorslaggevend argument om van dit middel af te zien. Tot voor kort stonden de ethische kanten van dit soort methoden nauwelijks ter discussie. Tegenwoordig kunnen deze op zich al weinig effectieve methoden op zware tegenstand van het natuurminnend publiek stuiten.

Ook in stedelijke gebieden zijn recentelijk bestrijdingscampagnes gevoerd. In de stad Leiden bijvoorbeeld broeden sinds 1988 Zilvermeeuwen, afkomstig uit de duinen bij Wassenaar. Het aantal paren nam toe van ongeveer 50 tot 250 paar in 1991. Omdat veel bewoners klaagden over geluidsoverlast zijn in 1990 en 1991 een aantal bestrijdingsmaatregelen genomen (Uljee 1993). Men heeft een knalapparaat gebruikt en angstgeluiden van de meeuwen nagebootst om de vogels te verjagen. Voorts ging men over tot het verwijderen van nesten en eieren en het schudden van eieren. Vervolgens moest geconstateerd worden dat er toch meeuwen zijn grootgebracht. Deze laatste twee maatregelen hebben ertoe geleid dat de meeuwen zich over de stad gingen verspreiden en dat het aantal klachten fors toenam. Vanwege het negatieve effect heeft men toen overwogen verder van deze maatregelen af te zien.

Ook andere methoden werden uitgeprobeerd. Zo trachtte men de meeuwen te vangen met een speciaal gemaakt vanghok. Dit is niet gelukt. Bij nader inzien is afgezien van twee andere bestrijdingsmethoden. Het inzetten van een havik *Accipiter gentilis* of een valk *Falco species* is niet doorgegaan vanwege het gevaar dat de valkeniers zagen voor hun vogel.

Het toepassen van anticonceptiemiddelen in het voedsel is niet doorgegaan omdat ook andere dieren dit voedsel kunnen eten en de stoffen in het milieu kunnen terechtkomen. De buurtbewoners is herhaaldelijk gevraagd de meeuwen niet te voeren. Toch zijn er nog steeds mensen die doorgaan met het regelmatig voeren.

Al met al hebben de maatregelen in de stad Leiden er alleen toe geleid dat de meeuwen zich gingen verspreiden, zodat meer mensen er last van kregen. Indien men kennis had genomen van het artikel van Tinbergen (1939) over bestrijding van meeuwen in de nabijgelegen duinen bij Wassenaar, had men zich deze vervelende ervaringen kunnen besparen. In de pers kwam vervolgens een felle discussie op gang tussen voor- en tegenstanders van de meeuwen en Leiden leek in twee onverzoenbare kampen verdeeld. Men is er nu van overtuigd dat de Zilvermeeuwen en de Kleine Mantelmeeuwen in ieder geval nog vele jaren zullen terugkomen ondanks de zeer intensieve raapcampagne die op het programma staat. Er zal nu later in het seizoen geraapt worden, om verspreiding van de meeuwen te voorkomen. De geschiedenis in Leiden wijst er op dat van de bestrijdingscampagnes zoals die vanaf het begin van deze eeuw gevoerd zijn, weinig is geleerd.

Interessant is een positieve ervaring omtrent het beheersen van ringsnavelmeeuwen in Toronto, Canada (Blokpoel & Tessier 1984). Ringsnavelmeeuwen lijken sterk op storm- en Zilvermeeuwen. Er werden staaldraden gespannen op acht tot tien meter hoogte boven een plein en de omliggende gebouwen. Op een andere plek werd nylondraad gespannen op drie tot vijf meter hoogte boven terrasjes van restaurants. Dit hield de meeuwen op afstand en in tegenstelling tot andere afschrikmethoden trad er geen gewenning op. Boven zeehondenbassins te

Pieterburen zijn op ongeveer twee meter hoogte horizontaal draden gespannen, waardoor de meeuwen succesvol op afstand worden gehouden tijdens het voeren van de daar verblijvende zeehonden.

Traditionele broedplaatsen: de duinen

De traditionele broedplaatsen van Stormmeeuw, Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw liggen in de duinen. De grootste kolonies in de Kop van Noord-Holland waren te vinden bij Schoorl, in het Zwanenwater en later op het ECN-terrein bij Petten. Daarnaast bevonden zich vanaf begin jaren zeventig vele, kleinere kolonies van vooral Stormmeeuwen in het gehele duingebied tussen Egmond en Callantsoog, waarbij het vaak om slechts enkele paren ging. Op verschillende traditionele broedplaatsen is sprake geweest van bescherming van de meeuwenkolonies, maar niet overal waren de meeuwen gewenst. De grootste meeuwenkolonie lag in het niet vrij toegankelijke natuurreservaat in de Schoorlse duinen. Deze werd vanaf begin jaren zestig in de broedtijd gedurende de gehele daglichtperiode bewaakt door boswachters van Staatsbosbeheer. Zij zorgden voor rust in de kolonie. Ook probeerden zij de ieder voorjaar terugkerende eierrapers, die naar men zegt uit Egmond afkomstig zijn, op afstand te houden. Door het brutale optreden van deze eierrapers was dit vaak zonder succes.

Hoewel de bewaking van de kolonie een kostbare zaak was en Staatsbosbeheer naar buiten toe trots was op de internationaal belangrijke kolonie, was lang niet iedereen binnen deze organisatie gelukkig met de steeds maar toenemende aantallen meeuwen. De Stormmeeuw ging steeds meer op heidevelden broeden en werd schuldig geacht aan de achteruitgang van de heidevegetatie door het produceren van uitwerpselen en braakballen. Ook daling van de grondwaterstand en zure regen zullen belangrijke oorzaken van de vergrassing van de heidevelden zijn. Van 1976 tot en met 1988 heeft men geprobeerd de meeuwen uit de heidevelden te verdrijven door het spoelen en rapen (met vergunning, want meeuwen zijn beschermd) van eieren (Woutersen 1992, Jaarverslagen Staatsbosbeheer Schoorl). Naar schatting zijn in deze jaren 40.000 - 50.000 eieren van Stormmeeuwen vernietigd. Een afname van het aantal meeuwen in de heidevelden is echter nimmer geconstateerd, tot het moment dat de Vos verscheen.

Op daken van gebouwen op het terrein van het ECN te Petten broeden vanaf 1975 Stormmeeuwen (Kooistra 1985), later kwamen daar ook Zilvermeeuwen bij. Door de werknemers werd geklaagd over bevuiling van auto's, agressie en angst voor bevuiling rond de gebouwen, vooral bij de ingangen. Daarom werd onmiddellijk door de Commissie Flora en Fauna van het ECN contact gezocht met dr. A.L. Spaans, van het instituut voor Bos- en Natuuronderzoek. Er werd een vergunning afgegeven voor het verwijderen van nesten op en rond gebouwen en er werden twee stukken open duingebied als 'gedoogzone' aangewezen. Een van deze stukken werd afgerasterd met een hek van 50 centimeter hoogte zodat de jongen zich niet over het terrein konden verspreiden. Om de andere gedoogzone stond al een hek van tweeënehalve meter hoogte. Werknemers is geadviseerd hun auto niet in de buurt van de gedoogzones te parkeren. Zo werd vanaf het begin de ontwikkeling van de meeuwenkolonie begeleid, de klachten verdwenen snel en de kolonie ontwikkelde zich tot maximaal 1500 paar Stormmeeuwen en 20 paar Zilvermeeuwen in 1992. Een goed voorbeeld van bescherming.

In de andere duingebieden van de Kop van Noord-Holland werden de meeuwen door het publiek met rust gelaten. Zij broedden in hun natuurlijke omgeving en veroorzaakten geen over-

last. In alle duingebieden geldt een verbod voor bezoekers om buiten de paden te komen en dit heeft zeker bijgedragen tot de ontwikkeling van vele kleinere kolonies. De beruchte eierrapers brachten ieder jaar enkele bezoeken aan alle kolonies. Zelfs het Zwanenwater bleef daarvan niet gevrijwaard. Waarschijnlijk heeft dit weinig invloed gehad op de aantallen meeuwen.

Nieuwe broedplaatsen in het binnenland

Vanaf 1989 nam in de Kop van Noord-Holland het aantal plaatsen waar meeuwen broeden snel toe. De eerste jaren werden zij met rust gelaten, maar vanaf 1991 werden de eerste klachten over meeuwenoverlast gehoord. Dat jaar deed een onbekend aantal (waarschijnlijk) Stormmeeuwen een broedpoging op een bedrijventerrein te Heerhugowaard. Met toestemming van de burgemeester werd een aantal vogels door jagers afgeschoten. Dit leverde een golf van negatieve publiciteit op en Vogelbescherming Nederland heeft overwogen de burgemeester voor de rechter te slepen.

In 1991 ontstond een nieuwe kolonie Stormmeeuwen en Zilvermeeuwen op het terrein van het Hoogheemraadschap te Petten. Toen Natuurorganisatie De Windbreker met het bedrijf contact opnam bleek dat het personeel de komst van de meeuwen waardeerde en rekening hield met de nesten en jongen die op de steenhopen en het materiaal te vinden waren. Zij hebben geen last van de aanwezigheid van de meeuwen.

Op 15 mei 1992 ontdekte Natuurorganisatie De Windbreker een nieuwe kolonie van 116 paar Stormmeeuwen en een paar Zilvermeeuwen op een terrein bij de Zijpersluis aan het Noord-Hollands Kanaal, langs Rijksweg 9. 'U denkt toch zeker niet dat ik rekening ga houden met die schijtmeeuwen. Over twee weken beginnen we achter op het terrein met asfalteren en dan werken we zo naar voren'. Dit was de niets aan duidelijkheid te wensen overlatende reactie van de eigenaar van het terrein. Vroeger stond hier een asfaltmenginstallatie, nu waren er gevorderde plannen om er een houtrecyclingbedrijf te beginnen. Als eerste zou het gehele terrein geasfalteerd worden, waar verspreid Stormmeeuwnesten lagen. Onmiddellijk werd door Natuurorganisatie De Windbreker contact gelegd met de Milieuklachtendienst te Haarlem en met Vogelbescherming Nederland. Vogelbescherming seinde de AID (Algemene Inspectiedienst) in en op 23 mei 1992 kwam deze dienst zich op het terrein op de hoogte stellen van de situatie. Vogelbescherming stuurde een bezwaarschrift naar Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, waarin er met klem op werd aangedrongen dat elke activiteit op het terrein verboden zou worden tot in ieder geval 1 augustus. Tevens stuurde Vogelbescherming een brief naar het hoofdkantoor van het houtrecyclingbedrijf. Afschriften van beide brieven werden gestuurd naar de AID en naar de Rijkspolitie in Schagen. Zouden er toch bepaalde activiteiten op het terrein plaatsvinden, dan zouden zowel de AID als de Rijkspolitie tot actie overgaan. Hout Recycling Zijpersluis BV koos eieren voor zijn geld.

Op een openbare zitting op 17 mei 1992 beloofde een drie man sterke delegatie dat er op het terrein voorlopig geen activiteiten meer zouden plaatsvinden, zodat de Stormmeeuwen in rust zouden kunnen broeden en jongen grootbrengen. Dit resulteerde in het uitvliegen van meer dan 100 jonge meeuwen. Ook in 1993 hebben meer dan tachtig paar Stormmeeuwen een broedpoging ondernomen. In april 1994 is het terrein in gebruik genomen. Het is daardoor definitief voor de meeuwen verloren gegaan.

Meeuwen verschijnen in de stad Alkmaar

In 1991 bouwde een paar Stormmeeuwen een nest op de fietsenstalling van het Noord-Hol-

lands Dagblad. Deze Stormmeeuwen wisten drie jongen groot te brengen en haalden direct de plaatselijke krant. Later bleek dat nog een paartje Stormmeeuwen op het bedrijventerrein Oudorp had gebroed. Gewaarschuwd door deze eerste broedgevallen zochten leden van de Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. in het voorjaar van 1992 geheel Alkmaar af op de aanwezigheid van broedende meeuwen. Verrassend was dat een opvallend groot aantal meeuwen deze pioniers hadden gevolgd. Er werden ongeveer 120 broedgevallen van de Stormmeeuw en circa negen broedgevallen van de Zilvermeeuw vastgesteld. Via de pers werd door middel van een uitgebreid artikel voorlichting gegeven over de oorzaak van de verschijning van de meeuwen en over hun gedrag in de broedtijd. In dit artikel in de Alkmaarsche Courant van 29 juni 1992 werd geadviseerd contact op te nemen met de Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. als er klachten zouden zijn, of als men meer informatie wilde hebben. In dezelfde krant uitten enkele bedrijven hun klachten over agressie, bevuiling en verstopte goten door nestmateriaal. Omdat vervolgens slechts een bedrijf contact opnam met de Vogelwerkgroep met een verzoek om meer informatie over het gedrag, ging de Vogelwerkgroep er aanvankelijk van uit dat de meeuwen geen onoverkomelijke problemen veroorzaakten.

Na een zo grote toename van het aantal broedende meeuwen in 1992 verwachtte de Vogelwerkgroep een verdere toename in 1993. De trek van de meeuwen naar de stad werd een belangrijk onderwerp van discussie binnen het bestuur van de Vogelwerkgroep. Via Vogelbescherming Nederland werd informatie verkregen over de situatie in Leiden en Rotterdam, waar al vanaf eind jaren tachtig Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen op daken broedden. In Leiden hadden de meeuwen door een verkeerde aanpak van de gemeente voor grote problemen gezorgd. De verwachting was dat er ook in Alkmaar klachten zouden komen en het bestuur wilde een situatie zoals ontstaan in Leiden voorkomen. Vóór het broedseizoen werd daarom een brochure vervaardigd met daarin informatie over meeuwen. Hiermee konden bedrijven worden benaderd die klachten hadden over meeuwen. Al voordat de eilegperiode begon, eerder dan de Vogelwerkgroep verwachtte, verscheen op 22 april 1993 een artikel in de Alkmaarsche Courant waarin het Provinciaal Elektriciteitsbedrijf Noord-Holland (PEN) gewag maakte van een 'meeuwenplaag' op het bedrijventerrein Oudorp en aangaf 'ten einde raad' te zijn. Geschrokken van de toon van dit artikel nam de Vogelwerkgroep contact op met het PEN en de gemeente Alkmaar. De Vogelwerkgroep vroeg direct een raapvergunning aan bij de provincie, die vrijwel onmiddellijk werd verstrekt. In onderling overleg is vervolgens geprobeerd de kolonie te reguleren. Over het positieve resultaat van het begeleiden van deze kolonie is het bestuur van de Vogelwerkgroep zeer verheugd.

In de loop van het broedseizoen is ook contact geweest met scheepswerf Victoria, dat tegenover het PEN-terrein is gevestigd. Aangezien de meeste nesten daar op daken lagen, bleek het probleem iets ingewikkelder dan bij het PEN, waar de krakkemikkige bouwsels op pallets, steenhopen, afgedankte apparaten en vooral haspels werden gebouwd. Een ander probleem bij Victoria is dat jonge meeuwen vaak de bedrijfshal inlopen. In overleg met de directie van het bedrijf werd besloten om ook daar in de toekomst te reguleren. Dit moet er onder andere toe leiden dat de dakgoten niet meer verstopt raken met nestmateriaal en de jonge meeuwen buiten blijven. Er is verder contact geweest met de Technische Unie, gevestigd op het bedrijventerrein Overdie. Dit bedrijf bleek geen last te hebben van de 15-20 paar Zilvermeeuwen die op het dak broedden. In 1992 echter hadden verschillende paartjes Stormmeeuwen een nest gebouwd op de grond, vlakbij de inrit van de vrachtauto's en tot op minder dan twee meter

van bedrijfsingangen. Rondlopende kleine jongen en rondvliegende oudervogels hadden toen wel voor veel overlast gezorgd. In 1993 werd daarom besloten in aanbouw zijnde nesten iedere dag van deze ongewenste plaatsen te verwijderen.

Hoewel de Vogelwerkgroep weinig contact heeft gehad met omwonenden, zijn er verhalen gehoord over een meer negatieve houding van hen tegenover de vogels. De grootste klacht betreft geluidsoverlast, waar helaas weinig aan te doen is. Enkele bewoners voeren de meeuwen met oud brood. Goed bedoeld, maar hierdoor zullen de meeuwen juist bij hen in de buurt blijven, waardoor geluidsoverlast alleen maar zal toenemen. Verder zijn er verhalen gehoord over personen die op de meeuwen schieten en die vergif rondstrooien. De Vogelwerkgroep ziet dit als emotionele reacties waarmee niets wordt opgelost. Aangezien meeuwen bij wet beschermd zijn, is dit soort acties illegaal.

De meeuwen hebben op bovengenoemde bedrijventerreinen een redelijk broedsucces kunnen behalen. Dit komt vooral doordat de bedrijven weliswaar kritisch, maar toch ook begripvol hebben gereageerd. Het leren kennen van de oorzaken van de komst van de meeuwen en kennis van hun gedrag hebben zeker bijgedragen tot een meer positieve houding van de bedrijven tegenover de meeuwen.

Naar de mening van de Vogelwerkgroep is het in de eerste plaats de gemeente Alkmaar die klachten moet opvangen. De bedrijven zijn met hun klachten ook in eerste instantie naar de gemeente gestapt. In de loop van het broed-seizoen 1993 is geregeld contact geweest tussen Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. en de gemeente Alkmaar in de persoon van beleidsmedewerker M. Argeloo van de dienst Natuur en Stedelijk Groen.

Inmiddels (april 1994) heeft de gemeente Alkmaar een overleg bijeengeroepen met vertegenwoordigers van bedrijfsverenigingen, bewoners en de Vogelwerkgroep. Tijdens dit overleg kwamen de klachten duidelijk naar voren: geluidsoverlast, vervuiling en agressie. Afsproken is gedoogzones te creëren en de meeuwen nesten in gezamenlijk overleg op andere plaatsen te verwijderen. Voorts is op verzoek van de bedrijfsverenigingen door de Vogelwerkgroep een aantal praktische aanbevelingen opgesteld om de overlast van meeuwen te beperken.

Meeuwen bij het PEN: hoe een bedrijf en een meeuwenkolonie samen kunnen bestaan

Een belangrijke kolonie Stormmeeuwen vestigde zich op het opslagterrein van het Provinciaal Elektriciteitsbedrijf Noord-Holland (PEN), gelegen op het bedrijventerrein Oudorp, Alkmaar. In onderstaand interview van de Vogelwerkgroep met de heer Johan Jak, terreinbeheerder, wordt de gang van zaken omtrent deze vestiging geschetst. Het is aan de inspanningen van hem en zijn medewerkers te danken dat de meeuwen die zich hier concentreerden, veel jongen konden grootbrengen.

Wanneer verschenen de eerste Stormmeeuwen op het terrein?

‘In 1992 werden er voor het eerst ongeveer tien nesten gebouwd. In 1993 waren dat er veel meer, uiteindelijk konden zo’n 38 paar ongestoord broeden. In 1992 waren er wel ongeveer evenveel volwassen Stormmeeuwen op het terrein aanwezig als in 1993.’

Wat was de reactie van de collega's toen in het vroege voorjaar van 1993 de meeuwen op-

nieuw verschijnen?

‘In eerste instantie reageerden ze afwijzend. Het meest gehoorde bezwaar was de vervuiling die de meeuwen op de ‘heilige koe’ wisten aan te brengen. Door het natte voorjaar viel de vervuiling van het terrein wel mee. Over geluidsoverlast werd niet geklaagd. Alleen wanneer de meeuwen worden verstoord beginnen ze te schreeuwen. Er broedde ook een Zilvermeeuw, ik begrijp dat bij de aanwezigheid van veel Zilvermeeuwen de zaak anders kan liggen. Na het overleg met de gemeente en de Vogelwerkgroep is het begrip gegroeid. De uitleg over de moeilijke situatie van de meeuwen en vooral ook de folder van de Vogelwerkgroep over de meeuwen hebben veel goed gedaan. Uiteindelijk had niemand grote moeite met de aanwezigheid van de meeuwen.’

Waar vestigden de meeuwen zich in eerste instantie?

‘De parkeerplaats was de eerste vestigingsplaats. De aanwezigheid hier kon niet zomaar geaccepteerd worden. Pas dit jaar gingen ook drie paar op een dak nestelen.’

Er zijn nesten verplaatst. Hoeveel waren dat er en wat was de reactie van de meeuwen hierop?

‘Er werd na overleg met de gemeente en de Vogelwerkgroep besloten te proberen de nesten en daarmee de vogels achter op het terrein te krijgen. Op deze manier wilden we een gedoogzone inrichten, waar de meeuwen rustig konden broeden en waar ze geen overlast zouden veroorzaken. In het begin zijn er daarom elf nesten verplaatst. Dat de meeuwen dit niet als een oplossing zagen, mag wel blijken uit het feit dat geen van de nesten daarna werd bebroed. De Stormmeeuwen begonnen steeds weer op de oude plekken te bouwen. Nieuwe nesten werden meerdere keren verplaatst en er zijn gewoon nesten weggehaald. Op deze manier zijn ongeveer 150 legsels verwijderd. Het was verbazingwekkend dat de Stormmeeuwen steeds weer op dezelfde plekken terugkeerden. Het verplaatsen van nesten in het begin van de broedperiode lijkt dus zinloos. Ook zijn er eieren van nesten op de parkeerplaats in nesten van andere meeuwen op de gedoogzone gelegd. Deze vreemde eieren werden niet door die meeuwen geaccepteerd.’

Is er nog meer aan regulatie gedaan?

‘Om te voorkomen dat de nesten zouden worden vertrapt werd een lint opgehangen om een zichtbare afscheiding te maken tussen de parkeerplaats en de gedoogzone. Overigens kwamen er op de gedoogzone in de loop van de maand mei nesten bij van vogels die niet van de parkeerplaats kwamen.’

Wat heeft u van het verplaatsen en rapen geleerd?

‘Het is niet eenvoudig de meeuwen van een bepaalde plaats weg te krijgen. Misschien is het beter te wachten tot de eieren een tijd bebroed zijn. Op een bepaald moment stoppen ze toch met leggen en dan zullen ze wel verdwijnen als je de eieren weghaalt. Vóór het komende broedseizoen willen we een aantrekkelijke gedoogzone inrichten. Je moet er op tijd bij zijn, anders vestigen ze zich weer op ongewenste plekken. Materialen waarop de Stormmeeuwen hun nesten bouwen zullen hiernaartoe verplaatst worden. Ook zal het gras hoger worden gehouden, zodat er meer beschutting ontstaat.’

Hoeveel paartjes Stormmeeuwen kwamen er uiteindelijk tot broeden en hoeveel jongen vlogen er uit?

‘In totaal hebben er zo’n 38 paar gebroed en zijn er ongeveer 70 jongen uitgevlogen. Als jullie zeggen dat bijna twee uitgevlogen jongen per paar erg veel is voor deze vogelsoort dan zal dat wel. Ik vind echter dat als ieder paar drie eieren legt, ook ieder paar drie jongen moet grootbrengen. Ik hoop dat dit volgend jaar op ons terrein wel lukt.’

Hoe denkt de directie nu over de meeuwen?

‘Aanvankelijk stond ook de directie niet erg positief tegenover de meeuwen. Ook hier deden de folder van de Vogelwerkgroep en enige uitleg over hetgeen er aan de hand was, het begrip voor de vogels toenemen.’

Hoeveel tijd heeft u gestoken in het reguleren/beheren?

‘Per week waren we ongeveer tien uur bezig. Bijna alles hebben we in onze eigen tijd gedaan, dat hebben we wel over voor de meeuwen.’

Meeuwen in bollenvelden

In april 1994 werden de eerste klachten gehoord over Stormmeeuwen die zich in bollenvelden wilden vestigen. In de Schermer, dichtbij Alkmaar, hielden zich tientallen paartjes op in hyacintenvelden. Door hun aanwezigheid kunnen ze geelziek, een besmettelijke bacterieziekte, verspreiden, waar hyacinten zeer gevoelig voor zijn. Na een tip van de politie heeft de Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. in overleg met de bollenkweker draden over de bollen gespannen. Dit experiment lijkt goed te werken, maar is erg arbeidsintensief.

Het behoud van meeuwen in de Kop van Noord-Holland

Huidige situatie

Zoals uit het voorgaande blijkt is de situatie van de broedende meeuwen in de Kop van Noord-Holland kritisch. Als er niets verandert, zullen over tien tot vijftien jaar 3 soorten broedende meeuwen in dit gebied bijna verdwenen zijn. De oorzaak van de achteruitgang is het ongeschikt worden van de duinen als broedgebied door de komst van de Vos.

De achteruitgang van vogelpopulaties heeft meestal als oorzaak een gebrek aan geschikte broedplaatsen en/of een gebrek aan beschikbaar voedsel. In deze publicatie blijkt dat de meeuwen in staat zijn zich aan te passen aan een nieuwe situatie door nieuwe broedgebieden op te zoeken. Probleem is echter dat die nieuwe broedgebieden in de Kop van Noord-Holland slechts in beperkte mate voorhanden zijn. Het broedsucces in deze gebieden is variabel. Sommige van deze nieuwe kolonies zijn in 1993 al bezocht door Vossen.

Voor zo ver te achterhalen is een slecht broedsucces in de overige gevallen steeds te wijten aan ingrijpen door de mens. Er bestaat geen indicatie dat er onvoldoende voedsel voor de meeuwen beschikbaar is.

Als de meeuwen niet door de mens worden geaccepteerd zal een verdere achteruitgang plaatsvinden. Het voortbestaan van meeuwen als broedvogel in de Kop van Noord-Holland ligt dan ook volledig in handen van de mens.

Benodigde (beschermings)maatregelen

Om de kleine maar levensvatbare populatie meeuwen in de Kop van Noord-Holland te behouden is veel nodig. In de eerste plaats zal aan een aantal voorwaarden moeten worden voldaan.

- 1 Verbeterd aanzien. Bij veel mensen hebben meeuwen de naam schadelijk te zijn en heerst de opvatting dat er 'te veel' meeuwen zijn. Deze opvattingen hebben geen enkele wetenschappelijke grond. Natuurbeschermingsorganisaties zoals Vogelbescherming en ook lokale vogelwerkgroepen zouden door voorlichtingscampagnes voor een beter aanzien van de meeuwen kunnen zorgen.
- 2 Voorlichting. Er moet meer bekendheid worden gegeven aan de levenswijze van meeuwen en de oorzaken van het ontstaan van nieuwe vestigingen. Natuurorganisatie De Windbreker en Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. hebben de ervaring dat veel 'problemen' worden opgelost door deze informatie via bijvoorbeeld folders te verschaffen. De betrokkenen zien dan vaak in dat een deel van hun klachten, zoals bijvoorbeeld over agressie, ongegrond is. Daarnaast accepteert men makkelijker enig ongemak als men weet wat er aan de hand is. Eigenaren van terreinen waar meeuwen komen broeden moeten bij de overheid en/of natuurbeschermingsorganisaties om advies kunnen vragen.
- 3 Bescherming. Meeuwen moeten daadwerkelijk beschermd worden op terreinen waar ze broeden. Alleen het bestaan van een wet die het rapen van eieren en verwijderen van nesten verbiedt en het verstoren van broedende meeuwen niet toestaat is niet voldoende. Deze wet moet ook worden nageleefd.
- 4 Beter geschikt maken van broedplaatsen. Terreinen waar meeuwen komen broeden moeten waar mogelijk ook beter geschikt worden gemaakt. Hieronder wordt tevens verstaan het aanpassen van deze terreinen om overlast voor de gebruikers zo veel mogelijk in te beperken.

Aanbevelingen voor het beheer van meeuwenkolonies

Wij verstaan onder het beheer van meeuwenkolonies het meewegen van zowel de belangen van de meeuwen als die van de mensen die overlast van ze hebben. In de praktijk komt het er vaak op neer dat natuurbeschermingsorganisaties en bedrijven samen het beheer moeten uitvoeren. Het is duidelijk dat de aanwezigheid van broedende meeuwen buiten natuurreservaten daadwerkelijk overlast veroorzaakt. Helaas blijken juist deze terreinen voor het behoud van meeuwen van levensbelang te zijn. De ervaring leert dat, als meeuwen zich eenmaal ergens gevestigd hebben, ze niet zomaar te verjagen zijn. Onverstandige beheersmaatregelen, zoals ongecoördineerd rapen, leiden tot verspreiding van de meeuwen in de nabije omgeving. Zo ontstaat er alleen maar meer overlast.

Om overlast zo veel mogelijk te beperken is deskundig advies nodig. Daar zullen natuurbeschermingsorganisaties voor kunnen zorgen. Voor een succesvol beheer zijn bovendien speciale maatregelen nodig. Het is verstandig begeleiding te vragen van mensen die hier ervaring mee hebben. Op grond van de in de literatuur beschreven ervaringen en eigen ervaringen geven de Vogel werkgroep Alkmaar e.o. en Natuurorganisatie De Windbreker uit Petten hieronder een aantal aanbevelingen om overlast van de vogels te beperken:

1. Voer nooit meeuwen, want ze blijven terugkomen op plaatsen waar ze eten vinden.
2. Verwijder nooit zomaar nesten of eieren. De meeuwen gaan het dan nog een keer proberen,

- vaak op een veiliger plek in de buurt. Mogelijk bij uw buurman.
3. Jaag de meeuwen niet zomaar op. Daar bereikt u niets mee, ze blijven toch in de buurt en door ze op te jagen schreeuwen ze meer.
  4. Wilt u op een bepaalde plaats geen meeuwennesten? Kijk eerst of deze plaats aantrekkelijk is voor meeuwen. Meeuwen broeden graag in (half)open ruimtes met obstakels om hun nest achter te verbergen. Haal dus alle pallets, houtblokken, stenen en andere losse materialen voor 1 maart weg. Laat de ruimte geheel kaal en maai het gras. Zo verkleint u de kans dat er meeuwen komen broeden.
  5. Lopen er kleine meeuwtjes in de weg? U kunt eenvoudig een laag hekje plaatsen op plekken waar ze volgens u niet door mogen.
  6. Wordt uw auto bevuild door uitwerpselen? Probeer dit zo veel mogelijk te voorkomen door te parkeren op enige afstand van concentraties meeuwen.
  7. Raken goten of waterafvoersystemen verstopt door nestmateriaal? Misschien is het mogelijk boven de afvoer een rooster van gaas aan te brengen.
  8. Bent u bang voor de schijnaanvallen die de meeuwen op u uitvoeren als u in de buurt van hun eieren of jongen komt? Een stok of een paraplu boven uw hoofd houdt de meeuwen op afstand. Overigens is de kans nihil dat een meeuw u raakt, hij voelt de klap namelijk zelf ook.

Om tot een betere bescherming te komen, willen wij de gebruikers van terreinen in de Kop van Noord-Holland de volgende aanbevelingen aan de hand doen.

Bedrijven algemeen:

Als er meeuwen op het terrein komen broeden dan is het vaak 't beste om ze met rust te laten. Veroorzaken de meeuwen overlast die het bedrijf zou kunnen schaden, vraag dan eerst advies aan een deskundige, bijvoorbeeld een natuurbeschermingsorganisatie. Een verkeerde inschatting van de situatie kan, zo leert de praktijk, de problemen doen verergeren.

Veehouders en landbouwers:

Bij werkzaamheden op het land kan gemakkelijk rekening worden gehouden met broedende meeuwen en andere vogels. Het is verstandig de dieren met rust te laten. Dit vergt geen enkele inspanning, want de meeuwen vallen in dit soort terrein goed op en berokkenen doorgaans geen schade. Wat soms agressie lijkt, is niet meer dan intimidatiegedrag.

Het is wenselijk nestbeschermers te plaatsen op plekken waar vee komt te lopen. Dreigt er toch ernstige schade te ontstaan door meeuwen, dan is het om eerder genoemde redenen aan te bevelen eerst contact op te nemen met een natuurbeschermingsorganisatie in de regio.

ECN te Petten:

Het is een goede zaak om de wildpoortjes die in het hek zitten krapper te maken. Een hondenraster bij de ingang is wenselijk. Bovendien is het aan te bevelen gaas tussen de spijlen van het hek te vlechten en op de daken selectiever te rapen. De daken van de gebouwen behoren momenteel tot de beste broedplaatsen voor de meeuwen. Aangeraden wordt alleen die nesten weg te halen die op minder dan vijf meter van dagelijkse menselijke activiteit liggen.

Natuurmonumenten/De Putten:

De waterstand in natuurgebied De Putten te Camperduin dient het gehele voorjaar op een redelijk laag peil te blijven. Vermeende schade die meeuwen hier aan andere vogelsoorten zouden toebrengen is niet aangetoond. Wat dit betreft lijkt een gedegen onderzoek op zijn plaats.

Financiële gevolgen van beschermingsmaatregelen

Het is moeilijk in te schatten hoe groot de financiële gevolgen zijn van beschermingsmaatregelen in concrete situaties. Hoe dan ook: de broedende vogels gewoon met rust laten kost niets.

Maatregelen die getroffen zouden moeten worden zijn meestal eenvoudig, zoals het plaatsen van kleine hekjes, het door een lint afscheiden van een deel van het terrein, het verplaatsen van materialen of het schoonmaken van het terrein en van goten. De kosten zijn vooral uit te drukken in manuren en zouden kunnen worden geaccepteerd als een soort 'milieukosten'. Mogelijk vinden enkele werknemers het beheren van de meeuwennesten leuk en misschien willen zij buiten de werktijd hiermee aan de slag. Hierbij wijzen we op de gang van zaken bij het PEN.

Bijlage 1

Meeuwenkolonies in de Kop van Noord-Holland in 1993

Per kolonie wordt de volgende informatie gegeven: vestigingsplaats en -gemeente, eigenaar van het terrein, biotoop, broedende meeuwen per soort met voor zo ver bekend aantal en broedsucces, bescherming, verstoring en overlast. Achter de vestigingsplaats staat aangegeven in welk kwartblok (blok van 2,5 x 2,5 km) de kolonie zich bevindt. Deze indeling is terug te vinden in de Inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland.

Broedsucces:

0	=	geen jongen
slecht	=	max. 0,25 jongen per paar
normaal	=	0,25 – 0,75 jongen per paar
goed	=	meer dan 0,75 jongen per paar

Rijkswerf, Den Helder (09-53-2)

Eigenaar:	Koninklijke Marine
Biotoop:	dak van gebouw
Stormmeeuw:	1 paar

Rijkswerf, Den Helder (09-54-1)

Eigenaar:	Koninklijke Marine
Biotoop:	dak van gebouw
Zilvermeeuw:	1 paar (ook aanwezig in 1992)

Stevinsluizen, Den Oever (09-57-3)

Eigenaar:	Rijkswaterstaat
Biotoop:	stenen leidam
Zilvermeeuw:	1 paar, 2 jongen

Balgzand (14-14 3 en 14-14-4)

Eigenaar:	Vogelbescherming Nederland, vanaf 1994 in handen van Het Noord-Hollands Landschap
Biotoop:	buitendijkse schorren.
Kokmeeuw:	5222 paar; broedsucces slecht
Stormmeeuw:	136 paar; broedsucces slecht
Zilvermeeuw:	2 paar
Bescherming:	het terrein is gesloten voor publiek.
Verstoring:	een potentiële bedreiging vormen hoge waterstanden die nesten en/of jongen zouden kunnen wegspoelen.

Slikhoek/Amsteldiepdijk (14-15-3 en 14-25-3)

Eigenaar: onder beheer van Vogelbescherming Nederland (vanaf 1994 in handen van Het Noord-Hollands Landschap)
Biotoop: kleiruggen, ontstaan door werkzaamheden aan dijk
Stormmeeuw: 13 paar
Bescherming: het terrein is gesloten voor publiek
Verstoring: een potentiële bedreiging vormen hoge waterstanden die nesten en/of jongen zouden kunnen wegspoelen

Normerven, Hippolytushoef (14-14-4)

Eigenaar: Staatsbosbeheer
Biotoop: zandplaat met schelpen
Kokmeeuw: 9 paar
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: bij een extreem hoge waterstand kunnen nesten en/of jongen wegspoelen
Overlast: geen

Vatrop, Oosterland (14-16-2)

Eigenaar: Staatsbosbeheer
Biotoop: eilandjes met schelpen en grassen
Kokmeeuw: 110 paar
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: geen
Overlast: geen

Botgat, Groote Keeten (14-22-3)

Eigenaar: Ministerie van Defensie
Biotoop: open duingebied
Stormmeeuw: 21 paar; broedsucces 0
Verstoring: predatie door Vossen
Bescherming: het gaat hier om militair terrein dat niet vrij toegankelijk is

Dijkwielen, Wieringermeer (14-27-2)

Eigenaar: onder beheer van Staatsbosbeheer en het Hoogheemraadschap
Biotoop: fundering oude boerderijen en rand van rietveld
Kokmeeuw: 80 paar
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: geen
Overlast: geen

Groote Keeten (14-32-4)

Eigenaar: onder beheer van het Hoogheemraadschap
Biotoop: open duingebied
Stormmeeuw: 61 paar; broedsucces 0
Zilvermeeuw: 2 paar; broedsucces 0
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: in 1992 zijn alle nesten door Vossen gepredeerd, waarschijnlijk ook in 1993

Zwanenwater, Callantsoog (14-32-3)

Eigenaar: Natuurmonumenten
Biotoop: open duingebied
Zilvermeeuw: aantal onbekend
Stormmeeuw: 40 paar (geschat); broedsucces 0
Kl. Mantelmeeuw: aantal onbekend
Bescherming: het grootste deel van het terrein is niet vrij toegankelijk
verstoring: predatie door Vossen

Pettemerduinen, Petten (14-42-1)

Eigenaar: Staatsbosbeheer
Biotoop: open duingebied
Stormmeeuw: 69 nesten; broedsucces 0
Kl, mantelmeeuw; 3 nesten; broedsucces 0
Zilvermeeuw: 3 nesten; broedsucces 0
Bescherming: het grootste deel van het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: predatie door Vossen

Energie Centrum Nederland (ECN), Petten (14-42-1)

Eigenaar: ECN
Biotoop: open duingebied, daken van gebouwen
Stormmeeuw: 1060 paar (1010 paar duinterrein, 50 paar op daken); gemiddeld aantal eieren per paar 2,26 (n = 928, vastgesteld op 25 mei 1993; aantal nesten met 0 eieren: 87; 1 ei: 116; 2 ei: 202; 3 ei: 519; 4 ei: 4). Broedsucces: 0
Zilvermeeuw: ca. 20 paar (waarvan ongeveer 5 op daken); aantal nesten met 1 ei: 1; 2 ei: 2 (vastgesteld op 25 mei 1993)
Verstoring: alle nesten op daken worden opgeruimd i.v.m. overlast (met vergunning), alle nesten in het duinterrein zijn gepredeerd door de Vos.
Bescherming: het terrein is omsloten door een hek van 2,5 meter hoogte en is alleen toegankelijk voor personeel en bezoekers met vergunning. Het gebied staat onder permanente bewaking. Op het duinterrein worden de meeuwen niet door mensen verstoord; voor het personeel worden voorlichtingscampagnes gehouden.
Overlast: agressie en bevuiling bij gebouwen, bevuiling van auto's en materiaal

Recreatiepark De Goudvis, Sint Maartenszee (14-42-2)

Eigenaar: particulier
Biotoop: dak van een schuur
Stormmeeuw: 1 paar
Overlast: geen

Opslagterrein Hoogheemraadschap, Petten (14-42-3)

Eigenaar: Hoogheemraadschap
Biotoop: opslagterrein van o.a. stenen voor Hondsbossche Zeewering
Stormmeeuw: 94 paar; broedsucces slecht
Zilvermeeuw: 43 paar; broedsucces slecht
Kl. Mantelmeeuw: 1 paar; 3 eieren; geen jongen
Bescherming: de werknemers proberen de meeuwen en hun nesten zo veel mogelijk te sparen, het terrein is omsloten door een 2,5 meter hoog hek.
Verstoring: waarschijnlijk is er predatie door ratten, katten of bunzings
Overlast: geen

De Putten, Schoorl (14-51-2 en 14-52-1)

Eigenaar: Natuurmonumenten
Biotoop: brakwaterplassen met eilandjes
Kokmeeuw: 2 paar
Stormmeeuw: 7 nesten; broedsucces: 0
Zilvermeeuw: 233 paar; broedsucces: normaal
Kl. mantelmeeuw: 22 paar; broedsucces: normaal
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: hoge waterstand, vooral in het vroege voorjaar en mogelijke predatie door Vossen

Zijpersluis, Schoorl (14-52-2)

Eigenaar: particulier
Biotoop: opslagterrein voor grind en hout
Stormmeeuw: 86 paar; broedsucces 0
Zilvermeeuw: 1 paar; broedsucces 0
Verstoring: predatie door de Vos en de eigenaar respecteert de aanwezigheid van de meeuwen slecht
Overlast: exacte klachten zijn onbekend, de eigenaar zegt veel last van de meeuwen te hebben

Grootdammerpolder, Schoorl (14-52-3)

Eigenaar: particulier
Biotoop: weiland
Stormmeeuw: 3 paar

Vooroeverproject IJsselmeer, Wervershoof (14-58-2)

Eigenaar: Staatsbosbeheer
Biotoop: zandplaten en dijkes met spaarzame begroeiing
Kokmeeuw: 4 paar
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: wandelaars
Overlast: geen

Schoolse duinen, Schoorl (19-11-2, 19-11-4 en 19-12-2)

Eigenaar: Staatsbosbeheer
Biotoop: open duingebied, dennenbos
Stormmeeuw: 855 nesten, waarvan 19 boomnesten, geen jongen
Kl. mantelmeeuw: 98 nesten, geen jongen
Zilvermeeuw: 189 nesten, geen jongen
Zwartkopmeeuw:
Bescherming: bewaking door terreinbeheerders in de broedtijd in het natuureservaat, waar meeuwen broeden is het terrein niet vrij toegankelijk
Verstoring: predatie door Vossen

PWN-duinpompstation, Bergen (19-12-3)

Eigenaar: Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland
Biotoop: open duingebied, bosrand, daken van gebouwen
Stormmeeuw: 5-10 paar; daken en naaldbomen; broedsucces normaal
Zilvermeeuw: 6-10 paar; daken en naaldbomen; broedsucces normaal
Kl. mantelmeeuw: 1 paar; dak
Verstoring: nesten op daken worden verwijderd als er overlast bestaat
Overlast: agressie

Oude N.Z.H.-garage, Pr. Hendriklaan, Bergen (19-12-4)

Eigenaar: particulier
Biotoop: dak oude garage
Stormmeeuw: 1 - 2 paar

Waterzuiveringsinstallatie, Langedijk (19-13-1)

Eigenaar: Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen in Hollands-Noorderkwartier
Biotoop: zandhopen met lage begroeiing
Stormmeeuw: 30 – 40 paar; broedsucces goed
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: geen
Overlast: geen

Zuurvenspolder, Bergen (19-13-3)

Eigenaar: particulier
Biotoop: weiland
Stormmeeuw: 1 paar

Kleimeer, Koedijk (19-13-4)

Eigenaar: Staatsbosbeheer
Biotoop: moerasgebied
Kokmeeuw: minimaal 42 paar
Bescherming: het terrein is natuureservaat en niet vrij toegankelijk

Noordscharwouderpolder, Langedijk (19-14-2)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bouwland
Stormmeeuw: 1 paar; 3 eieren

Philisteinsche Polder, Bergen (19-22-1)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bollenland
Stormmeeuw: 1 paar

Voormalig Vliegveld, Bergermeer (19-22-1)

Eigenaar: Ministerie van Defensie
Biotoop: op bunker in weiland
Stormmeeuw: 1 paar
Bescherming: militairterrein dat niet vrij toegankelijk is

Bergermeer, Bergen (19-22-2)

Eigenaar: particulier
Biotoop: weiland
Kokmeeuw: 15 paar
Verstoring: in 1992 zijn alle eieren en pullen door onbekende oorzaak verdwenen

Bergermeer, boorplatform, Bergen (19-22-2)

Eigenaar: Amoco
Biotoop: rand boorplatform en weiland
Stormmeeuw: 21 paar

Egmondermeer, Hoeverweg, Egmond (19-22-3)

Eigenaar: particulier
Biotoop: wortelland
Stormmeeuw: 4 paar

Bergermeer, Bergen (19-22-3)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bollenland
Stormmeeuw: 7 paar

Bergermeer, Bergen (19-22-3)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bollenland
Stormmeeuw: 1 paar

Bergermeer, Bergen (19-22-3)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bollenland
Stormmeeuw: 1 paar

Bergermeer, Bergen (19-22-4)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bollenland
Stormmeeuw: 1 paar

Bergermeer, Bergen (19-22-4)

Eigenaar: particulier
Biotoop: weiland
Stormmeeuw: 1 paar

Golfbaan, Alkmaar (19-23-1)

Eigenaar: golfclub
Biotoop: grasland van golfbaan
Geen broedende meeuwen, wel slaap- en rustplaats
Verstoring: in de avondschemering is verschillende malen vanuit een golfkar op de meeuwen geschoten
Overlast: waarschijnlijk vervuiling van het terrein

Bergermeer, bij golfbaan, Bergen (19-23-1)

Eigenaar: particulier
Biotoop: zandig eiland plus zandige oevers plasje
Stormmeeuw: 6 paar
Verstoring: geen

Polder de Schermer, Noordervaart, Alkmaar (19-23-4)

Eigenaar:	particulier
Biotoop:	bollenland
Stormmeeuw:	25 paar; 1 nest met 3 eieren; 24 nesten, waarschijnlijk alle met eieren; broedsucces: 0
Verstoring:	in het begin van de broedtijd zijn alle nesten, zonder vergunning, verwij- derd
Overlast:	waarschijnlijk angst voor verspreiden van ziekten in de bollen

Gemeente Alkmaar (19-23-3 en 19-23-4)

Eigenaar:	particuliere bedrijven
Biotoop:	bedrijventerreinen Oudorp, Overdie en Huiswaard

Totaal voor Alkmaar:

Stormmeeuw:	124-133 paar; nesten met 1 ei: 1; 2 eieren: 2; 3 eieren: 2
Zilvermeeuw:	36-42 paar
Kl. mantelmeeuw:	3 paar

Bedrijventerrein Oudorp:

Stormmeeuw:	89-95 paar
Zilvermeeuw:	5 paar

Bedrijventerrein Overdie:

Stormmeeuw:	23 paar
Zilvermeeuw:	23-27 paar

Bedrijventerrein Huiswaard:

Stormmeeuw:	12-15 paar
Zilvermeeuw:	8-10 paar
Kl. mantelmeeuw:	3 paar

Bedrijventerrein Beverkoog:

Zilvermeeuw:	3 paar
--------------	--------

Bijzonderheden bedrijventerreinen Alkmaar:

Verstoring:	verwijderen nesten, leggen van vergif, schieten door particulieren en afbraak van oude bedrijfspanen
Overlast:	agressie, bevuiling, geluidsoverlast en verstopping van dakgoten met nestmateriaal
Bescherming:	bescherming door bedrijven op omsloten terreinen

Broekhornpolder, Langedijk (19-24-1)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bouwland (waspeen)
Stormmeeuw: broedpoging van 2 paar, geen nestbouw
Verstoring: oorzaak van verlaten van het terrein is onbekend, op de zelfde akker werden 20 succesvolle broedsels van de visdief vastgesteld.

Egmondermeer, Egmond (19-32-1)

Eigenaar: particulier
Biotoop: bollenland
Stormmeeuw: 1 paar

Mijzenploder, Schermerhorn (19-35-1)

Eigenaar: Staatsbosbeheer
Biotoop: onverkaveld weidegebied
Kokmeeuw: 14 paar kwam tot broeden, 8 paar met succes. Het gaat hier om een tamelijk stabiele kolonie van jaarlijks zo'n 15 paar

Nek, Schellinkhout (19-38-1)

Eigenaar; beheer Stichting Noord Hollands Landschap
Biotoop: plassen met riet- en grasland
Kokmeeuw: 2200 paar
Bescherming: het terrein is niet vrij toegankelijk
Verstoring: geen, niet vliegvlugge jongen worden soms doodgereden op de langslopende weg
Overlast: geen

Literatuur

- Baan, G. van der, 1989. Vogels aan de Hondsbosse. *De Levende Natuur* 59: 241-248.
- Blokpoel, H. & G.D. Tessier, 1984. Overhead wires and monofilament lines ring-bellied gulls from public places. *Wildl. Soc. Bull.* 12: 55-58.
- Bos, J. & K. Woutersen, 1992. De meeuwen in Alkmaar in 1992. *Kleine Alk* 10: 67-73.
- Bouman, A.E., G.J. de Bruijn, A. van Hinsberg, P. Zevenster, E.A.J. Wanders & R.M. Wanders, 1991. Meeuwen, opkomst en ondergang van een meeuwenkolonie. *Wet. med. K.N.N.V.* nr. 204.
- Costers, R., 1992. Hoe vergaat het de Stormmeeuw *Larus canus* bij Petten? *Sula* 6: 93-99.
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons, 1983. *The birds of the Western Palearctic*, vol. 3. Oxford.
- Dijksen, L.J., 1993. Broedvogelmonitoring in het Nederlandse Waddengebied in 1992. SOVON rapport 93/05, Beek-Ubbergen.
- Dobben van, W.H., 1934. Bijdrage tot het meeuwen-vraagstuk. *Org. Club Ned. Vogelk.* 7: 63-78.
- Goldbach, R. & K. Hansen, 1980. *De Zilvermeeuw*. Uitg. Kosmos.
- Groot, H. & F. Cottaar, 1992. Meer broedgevallen van de Stormmeeuw buiten het duingebied. *Sula* 6: 112- 113.
- Helm, F. van der, 1992. De Vos jaagt meeuwen het dak op. *Vogels* 1992-4: 34-35
- Kooistra, H., 1985. Stormmeeuwen broedend op en tegen gebouwen. *Limosa* 58: 73-74.
- Lloyd, C., M.L. Tasker & K. Partridge, 1991. *The Status of Seabirds in Britain and Ireland*. T & A.D. Poyser.
- Meininger, P.L., C.M. Berrevoets, H. Schekkerman, R.C.W. Strucker & P.A. Wolf, 1991. Voedsel en foerageergebieden van broedende Zwartkopmeeuwen *Larus melanocephalus* in Zuidwest-Nederland. *Sula* 5: 138-145.
- Morzer-Bruijns, M.F., 1956. Het Zilvermeeuwenvraagstuk in 1956. *D.L.N.* 59: 128-131.
- Ruitenbeek, W., C.J.G. Scharringa & P. Zomerdijk, 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Assendelft.
- SOVON, 1987. *Atlas van de Nederlandse vogels*. Amhem.
- Spaans, A.L., 1959. Het Zilvermeeuwenprobleem op Vlieland. *D.L.N.* 62: 25-29.
- Spaans, A.L., 1980. Gull demography in the Netherlands. *Gull Study Group Bull.* 2; 4-7.
- Taapken, J., 1956. De bestrijdingscampagne van de Zilvermeeuwen. *Wiek en Sneb* 4: 61.
- Teixeira, R.M. (red.), 1979. *Atlas van de Nederlandse broedvogels*. 's Graveland.
- Thomas, G.J., 1972. A review of gull damage and management methods at nature reserves. *Biol. Cons.* 4: 117-127.
- Tinbergen, N., 1939. Vogelbeschermers beschermen zich tegen hun beschermelingen. *DLN* 43: 102-108.
- Topografische Dienst, 1987. *Inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland*. Staatsbosbeheer Utrecht.
- Uljee, A., 1993. *Notitie m.b.t. de meeuwenoverlast in Leiden ZW en omgeving*. Gemeente Leiden.
- Woets, D., 1972. *Vogels van het Zwanenwater*. Zaandijk.
- Woutersen, K., 1990. De Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus* in de duinen van Schoorl (NH). *Sula* 4: 1- 11.

Woutersen, K., 1992. De Stormmeeuw *Larus canus* als broedvogel in de Schoorlse Duinen. *Sula* 6: 81-92.

Woutersen, K. & K. Roobeek, 1992. Broedgevallen van de Stormmeeuw *Larus canus* in het binnenland van Noord-Holland. *Sula* 6: 51-55.

Zomerdijk, P.J., Chr. van Orden, K. Zwart, W. Verkerk, B. Muusers, H.E. Fabritius & C. de Vries, 1971. Broedvogels van Noord-Holland-Noord. *Zaandijk*.

Dankwoord

Een hartelijk woord van dank gaat uit naar alle mensen die geholpen hebben bij het verzamelen van de gegevens en die ons hebben ondersteund bij het zoeken naar een oplossing voor het meeuwenvraagstuk.

Speciale dank gaat uit naar die personen die tellingen hebben uitgevoerd: M. Argeloo, H.J. Bouma, D. van Dijck, C.E. Eijerman, H.E. Fabritius, F. Geldermans, Gemeente Alkmaar, B. Hof, J. Jak, R. Kampf, H. Kooistra, G. Molenaar, D. Olsthorn, M. Otter, M. Platteeuw, K. Roobeek, C. Schaper, J. Schilder, T. Sikkema, G. Th. Smit, H. Smit, SOVON, R. v. Splunder, L. Stegeman, R. Vogel, Vogelwerkgroep Alkmaar e.o., F. Vogelzang, O.L. de Vries, Natuurorganisatie De Windbreker, D. Vlugt.

M. Platteeuw, W. Ruitenbeek en M. Kwadijk worden bedankt voor de nuttige kanttekeningen die zij hebben geplaatst bij de tekst.